

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

THE SCIENTIFIC JOURNAL

НАУКОВИЙ ОГЛЯД

SCIENTIFIC REVIEW

№ 2(55), 2019

№ 2(55), 2019

ЗАСНОВАНО У 2013 РОЦІ

WAS FOUNDED IN 2013

ВИХІД З ДРУКУ: ДЕСЯТЬ РАЗІВ НА РІК

IT IS ISSUED TEN TIMES A YEAR

СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
СЕРІЯ КВ № 20878-10678Р

CERTIFICATE OF STATE
REGISTRATION
KB № 20878-10678P

Засновники

Founder

Центр міжнародного наукового співробітництва «ТК Меганом»;
Люблінський технологічний університет (Люблін, Польща)
кафедра економічної теорії Львівської комерційної академії;
кафедра суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету;
кафедра філософських та соціальних наук Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського Національного торговельно-економічного університету;
Інститут наукового прогнозування (м. Київ);
Інститут реклами (м. Київ);

Center for International Scientific Cooperation "TK Meganom";
Lublin University of Technology, Lublin (Poland)
Department of Economics, Lviv Academy of Commerce;
Department of social and political sciences, Vinnytsia National Technical University;
Department of Philosophy and Social Sciences Chernivtsi Trade and Economics Institute Kyiv National Trade and Economic University;
Institute of Scientific Forecasting (Kyiv);
Universities' Institute of Advertising (Kyiv);
NGO "Association "Analitikum" (Vinnytsia);
International Society for Human Rights (Ukrainian section);

Громадська організація "Асоціація "Аналітикум" (м. Вінниця);
Міжнародне товариство прав людини (Українська секція);

Електронна версія журналу
<http://www.naukajournal.org>

The electronic version
<http://www.naukajournal.org>

Редакційна колегія:

Економічні науки

- Башнянин Григорій Іванович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії Львівської комерційної академії;
- Барський Юрій Миколайович, доктор економічних наук, професор, Луцький Національний технічний університет;
- Швець Наталія Романівна, доктор економічних наук, професор, директор Інституту банківських технологій та бізнесу ДВНЗ "Університет банківської справи";

- Шевчук Андрій Васильович, доктор економічних наук, професор, Нововолинський навчально-науковий інститут економіки та менеджменту Тернопільського національного економічного університету;
- Вдовенко Наталія Михайлівна, доктор економічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри глобальної економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ;
- Загорна Тетяна Олегівна, доктор економічних наук, професор, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Храпкіна Валентина Валентинівна, доктор економічних наук, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Коваль Л. М. кандидат економічних наук, доцент, Хмельницький кооперативний торговельно- економічного інститут;

Медичні науки

- Бочаров Василь Андрійович, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри фармацевтичних і косметологічних технологій, Одеський медичний інститут Міжнародного гуманітарного університету;
- Пекліна Галина Петрівна, доктор медичних наук, професор, Одеський медичний інститут Міжнародного гуманітарного університету;
- Бочарова Вероніка Володимирівна, кандидат медичних наук, Одеський національний медичний університет;
- Лебедюк Михайло Миколайович, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри дерматології та венерології, Одеський національний медичний університет;
- Куц Лариса Вікторівна, доктор медичних наук, доцент, завідувач курсом дерматовенерології, клінічної імунології, алергології, Медичний інститут Сумського державного університету;

Технічні науки

- Вальдемар Вуйцик, доктор технічних наук, професор, Люблінський технологічний університет;
- Барановський Віктор Миколайович, доктор технічних наук, професор, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя;
- Гого Володимир Бейлович, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри Природничих наук, Донецький національний технічний університет;
- Alatoon Mohammad Fayiz Ahmad, доктор технических наук;

Політичні науки

- Корнієнко Валерій Олександрович, академік Української академії політичних наук, президент Асоціації "Аналітикум", доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно - політичних наук Вінницького національного технічного університету;
- Денисюк С. Г., доктор політичних наук, кафедра суспільно - політичних наук Вінницького національного технічного університету;
- Ткач Олег Іванович, доктор політичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;
- Докаш О. Ю., кандидат політичних наук, доцент, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Історичні науки

- Ореховський В. О., доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри філософських і соціальних наук Чернівецького торговельно - економічного інституту Київського Національного торговельно - економічного університету;
- Коцур Надія Іванівна, доктор історичних наук, професор, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», академік Міжнародної академії безпеки життєдіяльності;
- Юрій М. Ф., доктор історичних наук, професор, академік АН України, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;
- Циганенко Лілія Федорівна, доктор історичних наук, професор, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, декан факультету української філології та історії, завідувач кафедри всесвітньої історії;
- Робак Ігор Юрійович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук, Харківський національний медичний університет;
- Нікітенко Костянтин Вікторович, доктор історичних наук, завідувач кафедрою менеджменту мистецтва, Львівська національна академія мистецтв;
- Дацків Ігор Богданович, доктор історичних наук, професор, Тернопільський національний економічний університет;
- Безаров О. Т., кандидат історичних наук, доцент, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Філософські науки

- Alatoon Mohammad Fayiz Ahmad, доктор філософських наук;
- Чікарькова М. Ю., доктор філософських наук, професор, кандидат філологічних наук, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича;
- Андрієнко Олена Володимирівна, доктор філософських наук, професор, Донецький національний університет, доцент кафедри філософії;
- Дулин Петро Георгійович, доктор філософських наук, Миколаївський національний університет ім. В. Сухомлинського, завідувач кафедри філософії;

Правові науки

- Криницький Ігор Євгенович, доктор юридичних наук, професор, завідувач науково- дослідної лабораторії № 1, Науково-дослідний інститут фінансового права;
- Гумін Олексій Михайлович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного Університету «Львівська Політехніка»;
- Биков А. Н., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Інституту законодавства Верховної Ради України;

Педагогічні науки

- Бельмаз Ярослава Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології , "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради;
- Власенко Катерина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Донбаська державна машинобудівна академія;
- Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки;

- Кожевников Віктор Михайлович, доктор педагогічних наук, професор, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Тарнопольський Олег Борисович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики та методики навчання іноземних мов, Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля;
- Полубоярина Ірина Іванівна, доктор педагогічних наук, доцент, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського;
- Амурський Е. Е., кандидат педагогічних наук, директор Інституту наукового прогнозування, академік МАБЕТ;
- Антонович Є. А., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри графічного дизайну і реклами Інституту реклами;

Психологічні науки

- Волженцева Ірина Вікторівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Макіївського економіко-гуманітарного інституту;
- Симоненко Світлана Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;
- Мурат Еліоз, Ondokuz Mayis University, Yasar Dogu Faculty Of Sport;

Мистецтво та мистецтвознавство

- Станіславська Катерина Ігорівна, доктор мистецтвознавства, професор, Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв;
- Сізова Олена Равільєвна, доктор мистецтвознавства, професор, Державна бюджетна освітня установа вищої освіти «Південно-Уральський державний університет мистецтв ім. П.І. Чайковського»;
- Прокопова Наталія Леонідівна, доктор культурології, доцент, декан факультету режисури і акторського мистецтва, Кемеровський державний інститут культури;
- Пучков Андрій Олександрович, доктор мистецтвознавства, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка;
- Круль Петро Франкович, доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри інструментально-виконавського мистецтва Інституту культури і мистецтв Прикарпатського університету ім.В.Стефаніка;
- Прищенко Світлана Валеріївна, доктор наук у галузі дизайну, професор кафедри графічного дизайну і реклами Інституту реклами, член Спілки дизайнерів України;
- Русудан Кварацхелія, доктор мистецтвознавства, Кавказький Міжнародний університет, Грузія;
- Бадалов Олег Павлович, кандидат мистецтвознавства, Чернігівський інститут мистецтв та менеджменту культури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв;
- Куц Євген Вадимович, кандидат мистецтвознавства, Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв;

Філологічні науки

- Абрамович Семен Дмитрович, доктор філологічних наук, професор, академік АН Вищої освіти України, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, завідувач кафедри слов'янської філології та загального мовознавства;
- Іваницька Наталія Борисівна, доктор філологічних наук, професор, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, завідувач кафедри сучасних європейських мов;

- Іліаді Олександр Іванович, доктор філологічних наук, професор, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка;

Географічні науки

- Ільїн Леонід Володимирович, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельного господарства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

Журнал зареєстровано в міжнародному каталозі періодичних видань

Ulrichsweb™ Global Serials Directory

Міжнародна індексація журналу:

CORE

WORLDCAT

BIELEFELD ACADEMIC SEARCH ENGINE

RESEARCHBIB

РНЦ SCIENCE INDEX

OPEN ACADEMIC JOURNALS INDEX

CITEFACTOR

GOOGLE SCHOLAR

РОЗДІЛ І. ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТА МЕДИЧНИХ НАУК

УДК 658.14.

ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ПРАТ АВІАКОМПАНІЯ «МІЖНАРОДНІ АВІАЛІНІЇ УКРАЇНИ»

кандидат економічних наук, доцент, Биховченко В. П., Синиця О. О.

Університет державної фіскальної служби України, Україна, Ірпінь

У статті розглянуто основні показники аналізу фінансового стану та основні групи показників, що характеризують фінансовий стан підприємств. Проведено аналіз поточних показників на підприємстві. Розглянуто напрями покращення фінансового стану підприємства на прикладі «Приватного Акціонерного Товариства «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України». Саме аналіз фінансового стану підприємства є одним із основних інструментів визначення конкурентоспроможності підприємства. Перспективою подальших досліджень може стати пошук більш ґрунтовних напрямів покращення фінансового стану вітчизняних підприємств, вирішення проблем здійснення комплексного аналізу фінансового стану

Ключові слова: діагностика фінансового стану, фінансовий стан, ліквідність, платоспроможність, рентабельність, фінансова стійкість.

кандидат экономических наук, доцент, Быховченко В. П.; Синица А. А. Оценка и пути улучшения финансового состояния предприятия на примере ЧАО авиакомпания «Международные авиалинии Украины» / Университет государственной фискальной службы Украины, Украина, Ирпень

В статье рассмотрены основные показатели анализа финансового состояния и основные группы показателей, характеризующих финансовое состояние предприятий. Проведен анализ текущих показателей на предприятии. Рассмотрены направления улучшения финансового состояния предприятия на примере «Частного Акционерного Общества «Авиакомпания «Международные Авиалинии Украины». Именно анализ финансового состояния предприятия является одним из основных инструментов определения конкурентоспособности предприятия. Перспективой дальнейших исследований может стать поиск более глубоких направлений улучшения финансового состояния отечественных предприятий, решение проблем и комплексного анализа финансового состояния.

Ключевые слова: диагностика финансового состояния, финансовое состояние, ликвидность, платежеспособность, рентабельность, финансовая устойчивость.

V. P. Vykhovchenko, PhD of Economical Sciences, Associate Professor; A. A. Synytsia, Evaluation and ways of improving the financial state enterprise at the example of JSC airline "International airlines of Ukraine" / University State Fiscal Service of Ukraine, Ukraine, Irpen

The article discusses the basic tasks of financial analysis and major groups of indicators characterizing the financial condition of enterprises. The analysis of current indicators at the enterprise is carried out. Areas of improvement of financial condition of the enterprise are considered on the example of "Private Joint-Stock Company" Ukrainian Airlines "International Airlines. The analysis of the enterprise financial state is one of the main tools to find the competitiveness of producer. The development and implementation of new analytical methods and ways to improve the financial company states will increase its property potential to restore paying capacity

and profitability. Insufficient attention is paid to improving the financial situation and finding ways to overcome the crisis.

An assessment of the financial state can't be carried out through one indicator, but only with the help of a complex system of indicators that details the financial condition of the enterprise. Various methods and models of analysis are used to analyze the financial condition of the company, their quantity and breadth of application depend on the specific purposes of the analysis and are determined by its tasks in each particular case. It is important to note that the most common are balance methods and models, coefficient estimation, rating estimation, integral complex estimation, estimation of the probability of bankruptcy on the basis of statistical models.

Understanding of the necessity of conducting financial diagnostics of the enterprise and timely and qualitative analysis are essential for making managerial decisions which are directed to the decision of questions of choice of the direction of activity and development of the enterprise, improvement of its efficiency, competitiveness and profitability.

Keywords: the financial position determination of the company, financial state, liquidity, paying capacity, profit- ability, financial stability.

Вступ. В теперішніх умовах господарювання необхідність фінансової діагностики підприємств набуває все більш важливого значення. Оскільки, без точної оцінки стану фінансово-господарської діяльності підприємства неможливо визначити найефективніші шляхи розвитку того чи іншого підприємства. Актуальність даної теми полягає в тому, що фінансова діагностика ідентифікує якість фінансового стану та не тільки визначає чинники, які впливають на фінансові параметри підприємства, а й виявляє причини, що зумовили зміну тих чи інших параметрів. На даний час економіка України перебуває в кризовому стані, що може виступати однією із передумов фінансової кризи на

підприємствах. Необхідність проведення фінансової діагностики можна пояснити саме наближенням чи перебуванням підприємства у кризовому фінансовому стані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями у сфері оцінки фінансового стану підприємства займалися такі вчені як, Д. Ковальов та І. Плетнікова, Лук'янова В. В., Гетьман О.О., Сметанюк О.А., Москаленко В.П та інші науковці. Методичні підходи, принципи та методи діагностики розглядаються у працях С.В.Приймака, Черниша С. С.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є проведення наочної оцінки та пошуках шляхів покращення фінансового стану підприємств, на прикладі «Приватного Акціонерного Товариства «Авіакомпанія«Міжнародні Авіалінії України». Завдання дослідження полягає у діагностиці на практиці методів аналізу фінансового стану підприємств у виробничій діяльності підприємств України, на прикладі ПрАТ«МАУ»

Виклад основного матеріалу. Нестабільність економіки України обумовлює потребу для підприємств у пошуку напрямів підвищення ефективності своєї діяльності, що вимагає знаходження нових дій направлених на подолання недоліків. Покращенню фінансового стану та пошуку шляхів подолання кризи приділяється недостатня увага.

Оцінку фінансового стану неможливо здійснити через один показник, а лише за допомогою комплексної системи показників, що детально характеризують фінансовий стан підприємства.

Для аналізу фінансового стану підприємства використовуються різноманітні методи та моделі аналізу, їхня кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку [2, с.4].

Моніторинг фінансової діяльності на підприємстві передбачає розрахунок великої кількості показників, що заважає дослідити головні

тенденції в зміні фінансового стану підприємства, тому він є досить містким і часто мало ефективним. В першу чергу нами було проаналізовано ряд показників, які висвітлюють майновий стан підприємства. До даних показників відносяться: вартість всього майна, вартість власних коштів підприємства, вартість власних оборотних коштів, коефіцієнт зносу, коефіцієнт придатності.

Що до першого показника — вартість всього майна(рис.1), можна стверджувати, що він має теоретично достатнє значення. Вартість всього майна поступово зростає порівняно з усіма роками. Аналізуючи наступний показник варто зазначити, що вартість власних коштів підприємства в балансі має від'ємне значення за всі проаналізовані роки, за нормальних умов даний показник повинен зростати.

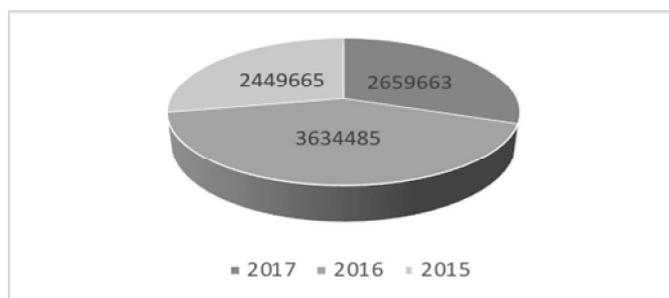

Рис.1. Вартість всього майна
Джерело: Складено автором

Третій показник цієї групи – вартість власних оборотних коштів (рис.2), його показники, так само як і попереднього є від'ємними значеннями, що свідчить про зменшення власних оборотних коштів порівняно з попередніми періодами.

Коефіцієнт зносу протягом трьох років поступово зменшується і станом на 2016 рік був менше 0,5. Що стосується коефіцієнту придатності, то він навпаки поступово збільшується, станом на 2017 рік він становив 0,49, а у 2016 році - 0,96. Тобто порівняно з 2016 роком підприємство має високу частку основних засобів придатних для

експлуатації та має низьку частку вартості основних засобів, яка була списана.

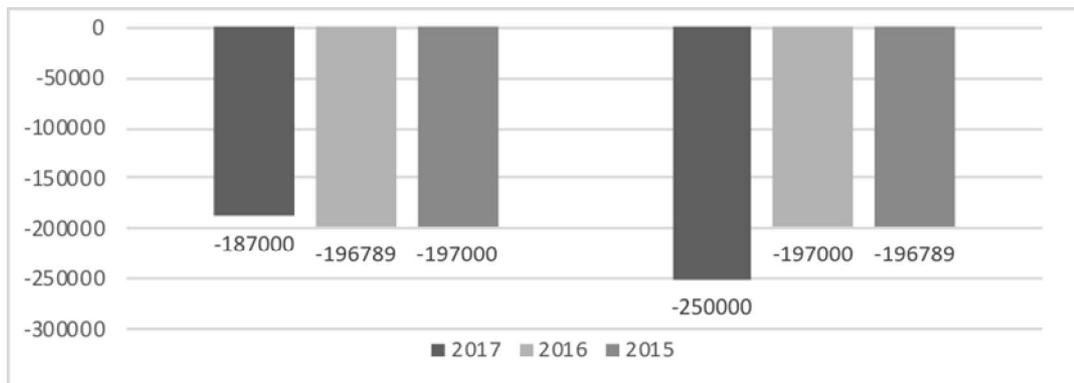

Рис.2. Вартість власних та оборотних коштів ПрАТ«МАУ»
Джерело: Складено автором

Підводячи підсумок, можна сказати, що майновий стан підприємства дуже поганий, вартість власних коштів підприємства має від'ємні показники у балансі підприємства, таку ж тенденцію має і показник вартості власних оборотних коштів .

Необхідною умовою забезпечення фінансової рівноваги на підприємстві є додержання всіх правил формування активів та пасивів. Одним із таких правил виступає «золоте» правило фінансування. Також це правило ще називають правилом узгодженості строків, оскільки його зміст полягає в тому, що строки на які фінансові ресурси мобілізуються повинні збігатися зі строками, на ці ресурси вкладаються реальні чи фінансові інвестиції [3].

Дотримання підприємством вимог «золотого» правила фінансування є однією із умов стабільної ліквідності та платоспроможності. Ліквідність можна пояснити, як спроможність підприємства якомога швидше і без значних втрат перевести активи підприємства в готівкову форму. За для того, щоб дати більш ширшу та точну оцінку ліквідності нами був визначений загальний показник ліквідності (Рис.3).

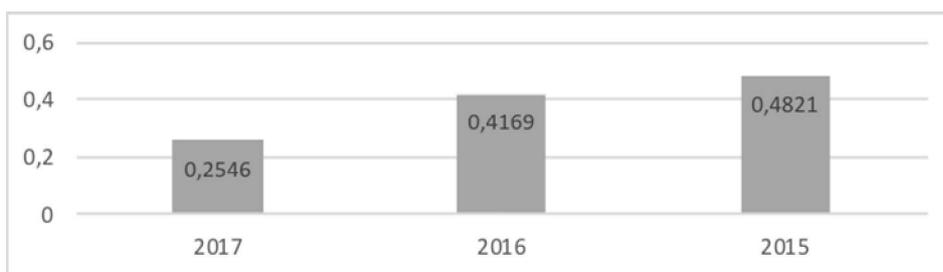

Рис.3. Показники ліквідності ПАТ«МАУ»

Джерело: Складено автором

Отримані дані загального показника ліквідності є досить низькими і незадовільними, що свідчить про низьку ліквідність балансів. Найнижчим цей показник був у 2017 році, найвищим у 2015 році.

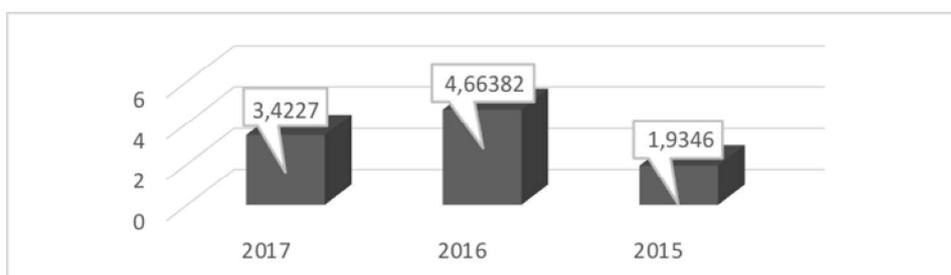

Рис. 4. Дослідження ймовірності банкрутства на основі моделі Альтмана

Джерело: Складено автором

Для проведення діагностики банкрутства ПАТ«МАУ», перш за все, нами було розраховано та проаналізовано коефіцієнт поточної ліквідності та коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами. Задовільною є структура балансу, коли коефіцієнт поточної ліквідності буде більшим 2, а коефіцієнт забезпеченості власними коштами більший або дорівнювати 1. За цієї умови для перевірки фінансового стану має бути розраховани коефіцієнт втрати платоспроможності. Провівши аналіз ми отримали такі показники: коефіцієнт поточної ліквідності наприклад у 2016 році становив 0,4102, а у 2017 його показник 0,3580, але результати свідчать про не задовільну структуру балансу.

Для підтвердження або спростування отриманих вище результатів і підведення остаточного підсумку щодо ймовірності банкрутства

підприємства нами були розраховані так звані моделі для визначення банкрутства. Результати розрахунку моделі Альтмана за 3 роки показали позитивні результати, при мінімальнодопустимому значенні 1,23, вони дорівнюють 3,42 у 2014 році, у 2015 році ми спостерігаємо спад і даний показник дорівнює 1,93, а у 2016 році 4,63, це означає низьку ймовірність банкрутства.

Структура балансу підприємства є не задовільною, тобто стан майна підприємства і зобов'язань перебуває в тіні. Незадовільна структура балансу призводить до небажання інвесторів вкладати кошти в підприємство, тобто відсутні капіталовкладення. В загальному підсумку аналізу ми оцінили стан підприємства як незадовільний, оскільки значна кількість як окремих показників, так і цілісних груп не відповідають нормативним значенням і мають тенденцію до погіршення. Однак, на нашу думку, такий фінансовий стан пов'язаний перше за все з негативним впливом на діяльність підприємства неправильної стратегії розвитку та управління фінансами.

Аналіз ділової активності дозволяє зробити висновки про низьку рентабельність підприємства, діяльність підприємства веде до зниження власного капіталу, відсутності нерозподіленого прибутку та недостатньої для нормального фінансового стану кількості оборотних коштів [5].

Підводячи підсумок, слід наголосити, що однією з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства є саме його фінансовий стан.

Попередження розвитку негативних кризових явищ на підприємстві є можливим тільки за систематичного забезпечення управлінського персоналу інформацією про поточний рівень фінансової стійкості [4].

Для підвищення ефективності фінансової діяльності підприємства необхідно:

1.забезпечити збалансоване управління ліквідністю, доходністю та ризиком, враховуючи, що чим вище частка високоліквідних активів в балансі, тим вища доходність суб'єкта господарювання і менший ризик втрати платоспроможності;

2.забезпечити розрахунок резервів підвищення рентабельності;

3. здійснювати комплекс заходів з поліпшення надання послуг, підвищення конкурентоспроможності підприємства щодо видів послуг, цін та якості пропонованої послуг;

4. забезпечити ефективне управління капіталом;

5. здійснювати управлінські рішення і дії, які повинні бути засновані на точних розрахунках, глибокому й всебічному економічному аналізі, бути науково обґрунтованими, мотивованими, оптимальними;

6. виробляти стратегію й тактику розвитку підприємства, улаштовувати плани й управлінські рішення, здійснювати контроль за їхнім виконанням;

7. оцінювати результати діяльності підприємства, його підрозділів і працівників.

Перспективою подальших досліджень може стати пошук більш ґрунтовних напрямів покращення фінансового стану вітчизняних підприємств, вирішення проблем здійснення комплексного аналізу фінансового стану [1, 94].

Однією з функцій управління діяльністю підприємства є моніторинг ризиків на групуванні підприємств у потенціал, допустимий або катастрофічний. Потрібна якісна та кількісна оцінка потенційних загроз для підприємства в цілому. Важливо не тільки знати про існування економічного ризику, але й оцінювати його ступінь, ймовірність того, що конкретна подія може насправді статися, а потім - як це вплине на ситуацію [6, 39].

Висновок. Розуміння необхідності проведення фінансової діагностики підприємства та своєчасний і якісний аналіз є основними для прийняття управлінських рішень, які спрямовуються на вирішення питань обрання напрямку діяльності та розвитку підприємства, покращення його ефективності, конкурентноздатності та прибутковості.

Література:

1. Аверіна М. Ю. (2012) Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення М. Ю Аверіна // Актуальні проблеми економіки.— № 9. — С. 92–100.
2. Безбородова Т.В. (2014) Сутність та необхідність аналізу фінансового стану // Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (11). — С. 1–7.
3. Бурковська А. В., Соловйов О. Ю. Комплексний підхід до оцінки фінансового стану підприємства [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/073.pdf>.
4. Конєва Н.О., Шаповалова І.О. шляхи покращення фінансового стану підприємств [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/16_13.pdf.
5. Шурпенкова Р. К., (2016) Організаційні підходи до методики аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання.// Р. К Шурпенкова/ Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки, №3 (53) Ч. 2.
6. Биховченко В. П. (2017) Управління фінансовими ризиками на підприємстві/ В. П. Биховченко, І. С. Шевченко. // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України,. — №2. — С. 37–47.

References:

1. *Averina M. Yu. (2012) Analysis and evaluation of the financial state of the enterprise: ways to improve M. Yu Averina // Current problems of the economy. - No. 9. - P. 92-100.*
2. *Bezborodova T.V. (2014) Essence and necessity of the analysis of the financial state // Economics. Management. Innovations Issue No 1 (11). - p. 1-7.*
3. *Burkovskaya AV, Solovyov O. Yu. An integrated approach to assessing the financial condition of an enterprise [Electronic resource] - Access mode: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/073.pdf>.*
4. *Koneva N.O., Shapovalova I.O. ways to improve the financial condition of enterprises [Electronic resource] - Access mode: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/16_13.pdf.*
5. *Shurpenkova R. K., (2016) Organizational Approaches to the Methodology for Analyzing the Financial Condition of Business Entities. / / R. K. Shurpenkova / Visnyk of Zhytomyr State Technological University. Series: Economics, No3 (53) Part 2.*
6. *Bihovchenko V.P. (2017) Financial risk management at the enterprise / VP Bykhovchenko, I.S. Shevchenko. // Collection of scientific works of the University of the State Fiscal Service of Ukraine. - №2. - P. 37-47.*

УДК: 615.27:616.153.915]-092.9

**ВДОСКОНАЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ
У ПЕРІОД РЕФОРМУВАННЯ МЕДИЦИНИ ТА ФАРМАЦІЇ В УКРАЇНІ**

доктор медичних наук, Білай І. М.,

доктор медичних наук, Дарій В. І.,

кандидат фармацевтичних наук, Демченко В. О.,

кандидат медичних наук, Білай А. І.,

кандидат медичних наук, Красько М. П.,

кандидат фармацевтичних наук, Остапенко А. О.

Запорізький державний медичний університет, Україна, м. Запоріжжя

У статті наведено необхідність визначення основних напрямів і пріоритетів розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України, що зумовлюється реальними політичними та соціально-економічними процесами. Основним елементом при цьому є впровадження та розвиток формулярної системи – комплексу управлінських методик застосування раціональних, організаційно та економічно ефективних методів постачання і використання ЛЗ з метою забезпечення в конкретних умовах високої якості медичної допомоги і оптимального використання наявних ресурсів.

Ключові слова: фармацевтична галузь, фармацевт, провізор, вища освіта.

доктор медицинских наук, Белай И. М., доктор медицинских наук Дарий В. И., кандидат фармацевтических наук Демченко В. О., кандидат медицинских наук Белай А. И., кандидат медицинских наук Красько Н. П., кандидат фармацевтических наук Остапенко А. А. Усовершенствование специалистов фармацевтической отрасли в период реформирования медицины и фармации в Украине /

Запорожский государственный медицинский университет, Украина, г. Запорожье

В статье описана необходимость определения основных направлений и приоритетов развития фармацевтической отрасли здравоохранения Украины, что обусловлено реальными политическими и социально-экономическими процессами. Основным элементом при этом является внедрение и развитие формулярной системы - комплекса управленческих методик применения рациональных, организационно и экономически эффективных методов снабжения и использования лекарственных средств с целью обеспечения в конкретных условиях высокого качества медицинской помощи и оптимального использования имеющихся ресурсов.

Ключевые слова: фармацевтическая отрасль, фармацевт, провизор, высшее образование.

doctor of medical Sciences, Belay I. M., doctor of medical Sciences, Dary V. I., candidate of pharmaceutical Sciences Demchenko V. O., candidate of medical Sciences Belay A. I., candidate of medical Sciences Krasko N. P., candidate of pharmaceutical Sciences Ostapenko, A. A. Improvement of pharmaceutical specialists during the period of reforming medicine and pharmacy in Ukraine / Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine, Zaporizhzhya.

The article describes the need to determine the main directions and priorities of the development of the pharmaceutical industry in Ukraine, which is conditioned by real political and socioeconomic processes. The main element here is the introduction and development of a formular system - a complex of management methods for the application of rational, organizational and cost-effective methods of supplying and using drugs to ensure, in specific conditions, high quality medical care and optimal use of available resources.

Key words: pharmaceutical industry, pharmacist, pharmacist, higher

education.

Необхідність визначення основних напрямів і пріоритетів розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України зумовлюється реальними політичними та соціально-економічними процесами, зокрема:

- інтеграцією України до економічного світового співтовариства;
- глобальними структурними процесами в економіці;
- підвищення рівня забезпечення населення лікарськими засобами (ЛЗ); низькою соціально-економічною ефективністю використання ресурсів охорони здоров'я та фармацевтичного сектору.

Суттєвими факторами, що впливають на стандарти функціонування фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я, на стан доступності ЛЗ та охорони здоров'я у цілому є стан власного фармацевтичного промислового та науково-технічного потенціалу, системи фінансування охорони здоров'я, рівень культури (традицій) [6].

На сучасному етапі насиченого фармацевтичного ринку актуальним є економічна доступність ліків з доведеною ефективністю та якістю ЛЗ за світовими стандартами та створення системи регламентації застосування ліків в плані забезпечення ефективної фармакотерапії [4], яка обумовлюється такими напрямками:

- доступність якісних, ефективних та безпечних ЛЗ – основний фактор, який визначає доступність системи охорони здоров'я як в умовах стаціонару, так і на рівні первинної медико-санітарної допомоги;

- якість ліків, що доведена міжнародними належними практиками (ефективність, безпечність та стабільність цих властивостей під час виробництва, реалізації та застосування);

- формування менеджменту у фармацевтичному секторі, адекватного трансформації суспільства;

- поліпшення інформаційного забезпечення функціонування галузі

та створення прозорої системи її функціонування;

– подальшого розвитку системи післяреєстраційного нагляду, зокрема фармаконагляду;

– створення системи раціонального використання ЛЗ та матеріальних ресурсів усіх рівнів шляхом впровадження формулярної системи;

– реформування науки та освіти, адекватної потребам галузі та сучасного стану суспільства.

Система забезпечення якості ЛЗ потребує державну регламентацію з питань:

– розробки ЛЗ, його випробування, державної реєстрації лікарського засобу, вимоги до виробництва, дотримання правил та умов зберігання лікарського засобу під час реалізації та застосування.

– Пріоритетними програмними завданнями щодо забезпечення якості ЛЗ, на нашу думку, є: 1. створення системи управління якістю всього циклу обігу ЛЗ шляхом впровадження вимог за міжнародними стандартами системи забезпечення якості продукції та послуг, відомих у світі під назвами належних практик; 2. створення умов для проведення акредитації установ та організацій, що проводять доклінічні дослідження і клінічні випробування ЛЗ; сертифікації підприємств, установ та організацій, що здійснюють виробництво та оптову реалізацію ЛЗ; атестація та акредитація лабораторій з контролю якості ЛЗ; 3. приведення у відповідність із директивами ЄС нормативно-правових актів щодо державної реєстрації ЛЗ; 4. приєднання України до міжнародної системи співробітництва фармацевтичних інспекцій (PIC/S); 5. створення системи лабораторій з контролю якості ЛЗ та оснащення їх обладнанням за рахунок державного та місцевих бюджетів; 6. вдосконалення системи контролю за ввезенням ліків та їх якістю на державному рівні [2].

Щодо, безпеки ЛЗ слід: 1. удосконалити систему фармаконагляду шляхом залучення співробітників аптечної мережі до інформування про випадки побічних реакцій (ПР) при застосуванні ліків, що не пов'язані з невідповідною якістю ліків; 2. забезпечити впровадження моніторингу ефективності та безпеки ліків у стаціонарах закладів охорони здоров'я із залученням спеціалістів "клінічних-провізорів; 3. активізувати обмін інформацією про ПР та випадків відсутності ефективності та інших питань безпеки ліків між МОЗ та іншими регуляторними агентствами [1].

Раціональне використання ліків потребує створення умов для використання ЛЗ, коли пацієнти отримують ЛЗ відповідно до своїх клінічних потреб в дозах, які відповідають їх індивідуальним вимогам [3]. Основним елементом при цьому є впровадження та розвиток формулярної системи – комплексу управлінських методик застосування раціональних, організаційно та економічно ефективних методів постачання і використання ЛЗ з метою забезпечення в конкретних умовах високої якості медичної допомоги і оптимального використання наявних ресурсів; інформаційно-економічної доктрини раціонального застосування ЛЗ [5].

Створення Формулярної системи в Україні передбачає взаємодію її складових на різних рівнях – державного формуляру ЛЗ (у форматі фармакотерапевтичного довідника), регіональних формулярів (у форматі переліку) та формулярів закладів охорони здоров'я.

Бюджетні кошти слід спрямовувати в першу чергу на розробку наукових принципів та підходів до створення ліків, зокрема: створення ліків наступного покоління (наприклад, з контрольованою фармакокінетикою, препаратів пролонгованої дії), посилити роль наукових профільних закладів у впровадженні пріоритетних фундаментальних і прикладних досліджень.

На базі Запорізького державного медичного університету на

кафедрах фармацевтичного факультету та факультету післядипломної освіти розпочата робота за такими пріоритетними напрямками та програмними завданнями щодо формування системи підготовки фахівців:

- поетапне впровадження ступеневої підготовки фармацевтичних кадрів;

- впровадження системи оцінки, моніторингу та контролю якості фармацевтичної освіти, яка полягає в послідовному здобутті академічних ступенів "бакалавр" і "магістр" з подальшим отриманням наукових ступенів;

- запровадження Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) організації навчання з обліком трудомісткості навчальної роботи студентів;

- розширення академічної мобільності, яка складається з істотного розширення мобільності студентів, викладацького та іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом;

- створення банку даних фахівців з фармації;

- розширення досліджень щодо визначення потреб у фахівцях певних спеціальностей та відкриття нових спеціальностей для забезпечення потреб фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я;

- вивчення ефективності та якості підготовки фахівців (заочна форма навчання, післядипломна освіта);

- забезпечення розвитку клінічного напрямку у системі підготовки провізорів загального профілю для підвищення якості медикаментозної терапії та проведення належної фармацевтичної опіки відповідно до вимог GPP;

- поетапне впровадження ступеневої підготовки фармацевтичних кадрів, а також систем забезпечення якості навчального процесу;

- підвищення ефективності та якості практичної підготовки

фармацевта та провізора з питань аптечного виготовлення, промислового виробництва та контролю якості лікарських засобів як у процесі базової підготовки, так і післядипломної спеціалізації.

Література:

1. Білай І.М. (2014) *Основи клінічної фармації: навчально-методичний посібник до практичних занять провізорів-інтернів зі спеціальності «Загальна фармація»*. Запоріжжя. 92 с.
2. Білай І. (2015) М. Викладання побічної дії лікарських засобів на практичних заняттях провізорам-інтернам. *Науковий огляд*. N 10(20). 1-5.
3. Бойко А.І. (2013) *Реалізація концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011–2020 рр.: завдання післядипломної підготовки провізорів*. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*. № 3. 42-45.
4. Ветютнева Н.О., Загорій Г.В., Тодорова В.І., Радченко А.П., Федорова Л.О., Убогов С.Г. (2015) *Досвід роботи з базами стажування провізорів-інтернів за спеціальністю «Загальна фармація»*. *Збірник наукових праць співробітників НМАПО імені П.Л. Шупика*. Київ. Вип.24, кн.2. 538-543.
5. Білай І.М., Рижов О.А., Войтенко Г.М. та ін. (2015) *Клінічна фармація для провізорів інтернів: навчально-методичний посібник до практичних занять провізорів-інтернів зі спеціальності «Загальна фармація»*. Запоріжжя. 136 с.
6. Янчук А.О., Кузнеченко С.О., Окол М.Є. *До проблем управління охороною здоров'я в контексті децентралізації влади та просторового планування в об'єднаних територіальних громадах*. *Запорожский медицинский журнал*. Том 20, № 5 (110). 717 – 722.

References:

1. Bilai I.M. (2014) *Osnovy klinichnoi farmatsii: navchalno-metodychnyi posibnyk do praktychnykh zaniat provizoriv-interniv zi spetsialnosti «Zahalna farmatsiia»*. Zaporizhzhia. 92 s.
2. Bilai I. (2015) M. *Vykladannia pobichnoi dii likarskykh zasobiv na praktychnykh zaniattiakh provizoram-internam*. Naukovyi ohliad. N 10(20). 1-5.
3. Boiko A.I. (2013) *Realizatsiia kontseptsii rozvytku farmatsevychnoho sektoru haluzi okhorony zdorov'ia Ukrainy na 2011–2020 rr.: zavdannia pisliadyplomnoi pidhotovky provizoriv*. Upravlinnia, ekonomika ta zabezpechennia yakosti v farmatsii. № 3. 42-45.
4. Vetiutneva N.O., Zahorii H.V., Todorova V.I., Radchenko A.P., Fedorova L.O., Ubohov S.H. (2015) *Dosvid roboty z bazamy stazhuvannia provizoriv-interniv za spetsialnistiu «Zahalna farmatsiia»*. Zbirnyk naukovykh prats spivrobotnykiv NMAPO imeni P.L. Shupyka. Kyiv. Vyp.24, kn.2. 538-543.
5. Bilai I.M., Ryzhov O. A., Voitenko H.M.ta in. (2015) *Klinichna farmatsiia dlia provizoriv interniv: navchalno-metodychnyi posibnyk do praktychnykh zaniat provizoriv-interniv zi spetsialnosti «Zahalna farmatsiia»*. Zaporizhzhia. 136 s.
6. Yanchuk A.O., Kuznechenko S.O., Okol M.Ye. *Do problem upravlinnia okhoronoiu zdorov'ia v konteksti detsentralizatsii vlady ta prostorovoho planuvannia v ob'dnanykh teritorialnykh hromadakh*. Zaporozhskyi medytsynskyi zhurnal. Tom 20, № 5 (110). 717 – 722.

РОЗДІЛ II. ПИТАННЯ ІСТОРИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ НАУК

УДК 008:001.8

ЗНАЧЕННЄВІ ДОМІНАНТИ В ТЕОРІЇ КУЛЬТУРИ

кандидат історичних наук, Петруня-Пилявська Н. А.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
Україна, м. Івано-Франківськ

У статті розглянуто проблематику історії та теорії культури у контексті значеннєвих домінант. Висвітлено сучасні концепції про культуру як про науку, що спираються на тривалу традицію філософських, теоретико-методологічних та історичних досліджень. Подано концептуальний аналіз значеннєвих домінант у теорії культури, логіку їхнього формування. Складено науково обґрунтовану думку про сучасні трактування культури в єдності її сутності та існування. Проаналізовано принципи формоутворення, систему способів вираження, якими користується теорія культури, мовленнєву, стилістичну особливість культури різних історичних епох.

Ключові слова: значеннєві домінанти, триади визначень, теорія культури, історія культури, культурно-історичний розвиток.

*кандидат исторических наук, Петруня-Пилявская Н. А.
Смысловые доминанты в теории культуры / Ивано-Франковский
национальный технический университет нефти и газа, Украина, г.
Ивано-Франковск*

В статье рассмотрено проблематику истории и теории культуры в контексте смысловых доминант. Освещены современные концепции о культуре как о науке, которая основывается на

традициях философских, теоретико-методологических и исторических исследований. Подано концептуальный анализ смысловых доминант в теории культуры, логику их формирования. Сделаны научно обоснованные выводы о современных определениях культуры в единстве ее сущности и формирования и развития. Проанализированы принципы формообразования, система способов выражения, которые использует теория культуры, речевая, стилистическая особенности культуры различных исторических эпох.

Ключевые слова: смысловые доминанты, триады определений, теория культуры, история культуры, культурно-историческое развитие.

Candidate of Historical Sciences, N. A. Petrunia-Pilyavskaya Semantic dominants in the theory of culture / Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine, Ivano-Frankivsk city

The article considers the problematics of the history and theory of culture in the context of semantic dominants. The modern concepts of culture as a science, which is based on the traditions of philosophical, theoretical, methodological and historical research, are highlighted. A conceptual analysis of semantic dominants in the theory of culture, the logic of their formation is presented. Scientifically based conclusions on modern definitions of culture in the unity of its essence and formation and development are made. The principles of shaping, the system of ways of expression that are used by the theory of culture, speech, stylistic features of culture of different historical eras are analyzed.

Key words: semantic dominants, triad of definitions, cultural theory, cultural history, cultural and historical development.

Вступ. Культурологія як галузь знань, що тісно переплітається з дослідженням духовної культури суспільства, відрізняється своєрідністю

і специфічною методологією, особливістю гуманітарного знання. Культурологія як наука заснована на філософському осягненні сутності культури, яка покликана формувати уявлення про те, що таке культура, у чому полягає її своєрідність культурно-історичного розвитку.

Сучасні концепції про культуру як про науку спираються на тривалу традицію філософських, теоретико-методологічних та історичних досліджень [8]. Культурологічне знання, як названо у неокантіанстві, зараховують до «наук про дух», тобто сучасною мовою – до галузі гуманітарних дисциплін, таких, що належать до суспільних наук, які об'єктом вивчення обрали людину та її культуру.

Культурологія як суспільна наука спирається у методології на індивідуалізацію, досліджує не лише загальне, а й індивідуально неповторне у духовному житті людини і суспільства. Якщо природничі науки намагаються виділити об'єктом вивчення навколишній світ, природу в її власних закономірностях, то культурологія досліджує світ людини, долучає суб'єкта, який пізнає та освоює світ, до власного предмета вивчення. Якщо критерій істини для природничих наук є точність, однозначність визначень, чіткість законів, підтверджених практикою, для культурології критерій істини – глибинність, уміння осягнути зміст і наповнення складних і суперечливих явищ, пов'язаних із «духом людини». Результатом пізнання для природничих наук стають знання, факти, тоді як культурологія оперує варіативністю, інтерпретуючи події та явища, спрямовуючи дослідницькі зусилля на пошук сенсу, на розуміння того, що відбувається з духовним світом людини і суспільства у різні історичні періоди.

Культурологія спирається на філософію, філософське уявлення про сутність культури. Теорія культури – найважливіша складова філософського знання. Концепція культури ґрунтується також на теоретичних і практичних напрацюваннях психології, соціології, історії.

Теоретичне знання, поняття і проблеми, що розглядаються в рамках теорії культури, стають ключем до історико-культурного аналізу, допомагаючи побачити в різноманітті подробиць, пов'язаних з історичним розвитком окремих галузей культури (науки, економіки, політики, права, релігії, моралі, педагогіки, мистецтва), типологічні особливості, смислові домінанти, закономірності, властиві найважливішим етапам історико-культурного процесу [3]. Культурологія, таким чином, тісно пов'язана з основними гуманітарними науками. Отже, основну увагу в нашому дослідженні ми приділимо проблематиці теорії культури.

Однією із проблем дослідження культурології можна назвати те, що з великого масиву наукових доробків, монографій, підручників, навчальних посібників, присвячених вивченню культури, як правило, не виділяється чи навіть нехтуються теоретико-методологічні питання, викладаючи матеріал чи результати досліджень суто в історичному аспекті, або перераховуються наявні філософські підходи до визначення культури, не намагаючись навіть дати чітке й однозначне визначення про сутність культури, не беручи до уваги напрацювання в дослідженні проблематики теорії культури.

Формулювання мети статті і завдань. Метою статті є концептуальний аналіз значеннєвих домінант у теорії культури, логіки формування і розвитку філософії культури. Завдання дослідження – скласти науково обґрунтовану думку про сучасні трактування культури в єдності її сутності та існування, простежити парадоксальність того світу культури, в якому існує людство і який людина створює з прадавніх часів.

Виклад основного матеріалу статті. Вивчення історії культури вимагає звернення до величезного емпіричного матеріалу. У більшості досліджень з культурології та теорії культури робиться акцент саме на такий дослідний матеріал, на максимальну інформаційну насиченість

викладу без спроби систематизації. Кожен етап історії культури має власну специфіку, типологічні особливості, класифікацію, термінологічний апарат та ін. В основі цієї специфіки покладено такі аспекти-виміри:

– цілісність картини світу, єдине уявлення про світобудову, час, простір, співвідношення світу і людини;

– образ людини, уявлення про те, які вимоги ставить культура до людини, наскільки розвиненим і ціннісним для культури є особистісне начало, які домінують риси індивідуума;

– принципи формоутворення, система способів вираження, якими користується культура, мовленнєва, стилістична особливість культури.

Ґрунтуючись на поставлених завданнях нашого дослідження, простежимо взаємозв'язок згаданих вище рівнів культури на основних історичних етапах розвитку.

Щоб скласти цілісне уявлення про самотність, специфіку, типологічні риси кожного етапу історії культури, ми спробували виділити значеннєві домінанти (тріади) понять, які дозволять проаналізувати кожен з історичних періодів.

Отже, розвинені форми культури можна знайти у рамках найдавніших цивілізацій Сходу: Єгипет, Месопотамія, Індія, Китай. Це локальні культури, замкнені, які не виходять за певні територіальні межі, це культури – застигли у непорушності власних засад і традицій.

Беручи до уваги варіативність характерологічних особливостей культури Давнього Сходу, варто наголосити на такій їхній специфіці, як прагнення до жорсткої централізації, ієрархічності, потужної релігійної основи і панування суворих канонів у культурі, зокрема у мистецтві. Символічним втіленням культури Давнього Сходу можна вважати єгипетські піраміди, скульптурні ансамблі-храми та ін. Значеннєвою домінантою цього типу культури можна визначити поняттями «вічність –

монументальність – догмат». Іншими словами, ми фіксуємо найбільш важливі для культури Давнього Сходу цінності та способи їхнього оформлення.

Класична історія європейської культури починається з античності. Причому у межах теорії культури важливо підкреслити існування різних варіантів античної культури, наприклад, культура античної Греції та культура античного Риму. Стародавня культура античності ґрунтується на сукупності міфів, на міфологічних образах богів і героїв, які були викликані творчою уявою людини, що дало потужний поштовх для становлення і розвитку літератури, образотворчого мистецтва, архітектури, науки, філософії. У подальші періоди історії людської цивілізації антична культура і мистецтво справлятимуть помітний вплив на культуру різних епох.

У культурі Давньої Греції затверджується уявлення про цілісність і первісну красу світобудови. Єднання всіх явищ природи, зв'язок між людиною і всесвітом, відображення в мікрокосмі людського світу гармонії макрокосмосу, прагнення до виразності форм і пластичної досконалості, віра в можливості людини, що реалізувалася в античних міфах про героїв, осягнення складних суперечностей буття, що стало основою давньогрецької трагедії, – це основні характеристики культури Давньої Греції. Герой цієї культури – людина, в якій поєднано духовне багатство і досконалість тіла, це і житель Олімпу, і персонаж міфології, і герой давньогрецької трагедії. Значеннєвою домінантою давньогрецької античності можна виразити через поняття «космос – гармонія – пластика».

Для культури Давнього Риму характерним є порушення первозданної гармонії грецького зразка. Попри тісний зв'язок між грецькою і римською культурами, однак для у римської переважають інші цінності та значеннєві домінанти. Людина – громадянин великої імперії, її

частина, учасник найважливіших подій в історії Риму. Помпезність і велич культури Риму контрастує з пам'ятниками культури Греції: грецький Парфенон захоплює гармонійністю і співмірністю з людиною, тоді як римський Пантеон пригнічує холодною догматикою форм і дотриманням нормативності. Скласти уявлення про значеннєві доміанти і специфіку культури Риму можна через тріаду «імперія – урочистість – принципи».

Не варто оминати у нашому дослідженні й значеннєвих доміант культури середніх віків. Це достатньо великий і насичений період історії людства. У середньовічній культурі переважає релігійне начало, утверджується ідеї прагнення до вічності, духовності, тому що культура людської цивілізації неможлива і не існує поза уявленням про божественну першооснову [4].

У культурі середніх віків у незвичних формах поєднуються чуттєве людське і надчуттєве божественне, реальність буття і фантастичність. Культурі середніх віків характерна і гротескність, тобто надміру перебільшення чи, навпаки, зменшення того, що зображують (стосується і літератури, і мистецтва, і архітектури), контрастність, що виражалась у поєднанні дійсного з казковим, трагічності з комічністю. Таким чином, значеннєвими доміант культури середньовіччя є «божественне (Бог) – духовність – гротеск».

В епоху Відродження відбуваються процеси переосмислення цінності спадщини античної культури. Принципи гуманізму дістав специфічне вираження, повертаючи людині силу, тілесність, чуттєвість і власну гідність. Ренесансна культура поставила людину як творця, деміурга, господарем долі, творцем основ буття, подаючи людину на рівні Бога. Художники, вчені, філософи створюють високі зразки культури, оспівують красу і велич людини. І звідси, значеннєвими доміант в тріаді є «природність – гуманізм – взірець».

Віру в розум людини закріплює і розвиває культура Нового часу. Два типи культури формуються в цей період – класицизм і Просвітництво. Класицизм в історії існує у контексті абсолютизму та потужних політичних систем. Жорсткі правила, сувора регуляція форм культури слугують обґрунтуванням для абсолютної влади монарха. В епоху класицизму цінувались раціональність, логіка, чіткий розрахунок, вірність. Симетрії та пропорційності дотримувались із непохитною точністю, позбавляючи пам'ятники культури чуттєвості й людяності. У культурі класицизму різко розмежовується високе і низьке, виділяється в окремий культурний сегмент академічна культура. Значенневими домінантами класицизму є «раціональність – абсолютизм – порядок».

Культура Просвітництва тісно пов'язана з піднесенням ролі науки і техніки, з промисловими переворотами та розвитком економіки. Центральне місце в культурі Просвітництва посідають точні науки, а головним завданням культури проголошується освіта, передавання і накопичення знань, просвітницька діяльність. Людина епохи Просвітництва вірувала в те, що для знання відсутні перешкоди і світло розуму розвіє морок невігластва і містики що у цьому світі немає меж для пізнання та відкриттів. Зведення складного до простого дозволяє бачити в людині машину у контексті відкриттів законів механіки. Значеннева домінанта цієї культури: «наука – механіцизм – реалізм».

Відкидаючи раціональність і реалізм, культура XIX ст. знову звертається до містицизму, осягнення невідомого. Самоцінністю для культури романтизму стає бунт, творчий порив, індивідуальність генія, художника, артиста. Романтизм стверджує принцип «двох світів»: світ, в якому живе людина (світ життєвої суєти), практичний і буденний – це не світ героя-романтика. Він тікає від цієї одноманітності в стихію битв, воєн, пригод і подорожей, у середньовічну містику, в самодостатній «світ мистецтва», рятується нищівною романтичною іронією, ставлячи під

сумнів всі традиції і першооснови. Справжній світ романтизму – це світ чистої духовності, фантазії, вигадки, світ яскравий, виразний, унікальний завдяки унікальності його автора – творця. Принципи культури романтизму концентруються в поняттях «дуальність світів – геніальність – містицизм». Романтизм як історичний тип культури постійно оживає, воскрешає на рівні особистого світосприйняття у багатьох художників ХХ століття, трансформується в романтичну настанову, характерну для світогляду багатьох людей.

Висновки. У дослідженні значенневих домінант теорії культури ми узагальнили основні етапи історичного розвитку культури, виділивши значенневі домінанти, які формували певний тип культури. Це допомагає орієнтуватися в різноманітті явищ культури різних історичних епох. Запропоновані нами результати дослідження можна назвати дослідною культурологічною гіпотезою. Такі культурологічні поняття використовувались у характеристиці значенневих домінант кожної історичної епохи, що відігравали важливу роль в історії культури. Однак принцип виділення типологічних значенневих домінант, встановлення сутності і форм, покладених в основу кожного історичного типу культури, допомагає в процесі дослідження систематизувати історію культури у концептуальному контексті теорії культури.

Література:

- 1. Балух В. (2018). Аксіосфера освіти: історичні тенденції та пріоритети сьогодення: кол. монографія; за ред. чл.-кор. НАПН України В.О. Балуха. Чернівці., Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 219 с.*
- 2. Безгін О.І., Бернадська А.Є., Кочарян І.С., Успенська О.Ю. (2018). Культурна політика та мистецька освіта: моделювання процесів: колективна монографія. Київ., Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2018. 830 с.*

3. Богуцький Ю., Корабльова Н., Чміль Г.К. (2014). *Нова культурна реальність як соціодинамічний процес людинотворення через ролі: колективна монографія*. Київ, Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 340 с.
4. *Європейська та українська культура в нарисах: навч. посібник*. (2003). Київ., Центр навчальної літератури, 240 с.
5. *Історія світової культури. Культурні регіони: навч. посібник; кер. авт. кол. Л. Т. Левчук* (1997). Київ., Либідь.
6. Лосєв І.В. (2010). *Історія і теорія світової культури. Європейський контекст*. Київ., Софія.
7. *Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Курс лекцій; під ред. А.К. Бичко* (1993). Київ., Либідь, 440 с.
8. Чікарькова М. (2018). *Сучасна культура: проблеми аксіології і термінології: монографія*. Київ., ВД Дмитра Бураго, 240 с.

References:

1. Baluch V. (2018). *Axiopress of Education: Historical Trends and Priorities of the Present: Кол. monograph; ed. corr. NAPN of Ukraine V.O. Balucha*. Chernivtsi: Chernivtsi National University Untitled Yu Fedkovych, 2018. 219 pp. [in Ukrainian].
2. Bezgin O.I., Bernadzian A.E., Kocharyan I.S., Uspenskaya O.Yu (2018). *Cultural policy and artistic education: process modeling: monograph*. Kyiv: Institute of Cultural Studies of the National Academy of Arts of Ukraine, 2018. 830 p. [in Ukrainian].
3. Bogutsky Yu, Korablevova N., Chmil G. (2014). *K New cultural reality as a sociodynamic process of human creation through roles: monograph; Institute of Cultural Studies of the National Academy of Arts of Ukraine*, 2014. 340 p. [in Ukrainian].
4. *European and Ukrainian culture in essays: Teach. manual*. Kyiv: Center for Educational Literature, 2003. 240 p. [in Ukrainian].

5. *History of world culture. Cultural Regions: Educational manual; manager author. count of L.T. Levchuk. Kyiv: Lybid, 1997. [in Ukrainian].*
6. *Losev I.V. History and theory of world culture. European Context. Kyiv: Sofia, 2010. [in Ukrainian]*
7. *Theory and history of world and domestic culture. Course of lectures; ed. AK Beechko. Kyiv: Lybid, 1993. 440 p. [in Ukrainian].*
8. *Chikarkova M. (2018). Modern culture: problems of axiology and terminology: monograph Kyiv: V.D. Dmytro Burago, 2018. 240 p. [in Ukrainian].*

УДК: 340.132.2

ПРОБЛЕМА НОРМАТИВНО–ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

кандидат юридичних наук, доцент, Сапрун О. В., Сарафін В. Ф.

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут,
Україна, Хмельницький

Розглянуто питання нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності в об'єднаних територіальних громадах. Поставлено проблему відсутній механізм запровадження нових інститутів з врегулювання правопорядку в об'єднаній територіальній громаді. Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України та практики його реалізації визначити проблеми нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності в об'єднаних територіальних громадах і на цій основі виробити пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення

зазначеної сфери регулювання і підвищення ефективності її практичної реалізації. Предметом дослідження є проблема нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності в об'єднаних територіальних громадах. Достовірність та обґрунтованість теоретичних положень, висновків і практичних рекомендацій за результатами дослідження забезпечено використанням філософських, загальнонаукових, конкретно-наукових і спеціальних методів пізнання.

Ключові слова: нормативно-правового забезпечення; правоохоронна діяльність; об'єднана територіальна громада; старостинський округ; національна поліція; охорона громадського порядку; дільничний офіцері поліції.

кандидат юридических наук, доцент, Сапрун О.В., Сарафин В.Ф. Проблема нормативно-правового обеспечения правоохранительной деятельности в объединенных территориальных общинах / Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут, Україна, Хмельницький

Рассмотрены вопросы нормативно-правового обеспечения правоохранительной деятельности в объединенных территориальных общинах. Поставлена проблема отсутствия механизма внедрения новых институтов по урегулированию правопорядка в объединенной территориальной общине. Цель исследования заключается в том, чтобы на основе анализа действующего законодательства Украины и практики его реализации определить проблемы нормативно-правового обеспечения правоохранительной деятельности в объединенных территориальных общинах и на этой основе выработать предложения и рекомендации по совершенствованию указанной сфере регулирования и повышения эффективности ее практической

реализации. Предметом исследования является проблема нормативно-правового обеспечения правоохранительной деятельности в объединенных территориальных общинах. Достоверность и обоснованность теоретических положений, выводов и практических рекомендаций по результатам исследования обеспечена использованием философских, общенаучных, конкретно-научных и специальных методов познания.

Ключевые слова: нормативно-правового обеспечения; правоохранительная деятельность; объединенная территориальная община; старостинский округ; национальная полиция; охрана общественного порядка; участковый офицеры полиции.

O. Saprun, PhD of Law, Assistant Professor; V. Sarafin The problem of normative and legal maintenance of law-enforcement activity in the united territorial communities/ Khmelnytsky Cooperative Trade and Economic Institute, Ukraine, Khmelnytsky

The questions of normative-legal support of law-enforcement activity in the united territorial communities are considered. The problem of the absence of a mechanism for the introduction of new institutes for the settlement of law and order in the united territorial community is not a problem. The purpose of the study is to determine, on the basis of the analysis of the current legislation of Ukraine and its implementation practices, the problems of normative legal support of law enforcement activity in the united territorial communities and, on this basis, to make suggestions and recommendations for improving the specified sphere of regulation and increase the efficiency of its practical implementation. . The subject of the study is the problem of normative legal support of law-enforcement activity in the united territorial communities. The reliability and validity of the theoretical positions, conclusions and practical recommendations based on the results of the study is ensured by the use of

philosophical, general-scientific, concrete-scientific and special methods of cognition..

Key words: normative-legal support; law enforcement activities; united territorial community; Old Town district; national police; protection of public order; district police officer.

Вступ. Розвиток українського суспільства в євроатлантичному напрямку, спонукало переосмислення місця й ролі місцевого самоврядування в системі громадянського суспільства, пошук найкращого варіанту моделі організації влади, яка б цілком відповідала сучасним світовим і європейським стандартам, була спрямована на забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини. Вдосконалення місцевого самоврядування на сучасному етапі його розвитку є важливою складовою процесу реформування системи публічної влади в Україні. Подальший розвиток місцевого самоврядування та децентралізація влади, потребує прийняття низки нових законодавчих актів та внесення відповідних змін у нині діючі та в Конституцію України.

Мета статті: Полягає у вивченні питання нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності в об'єднаних територіальних громадах. Вдосконалити механізм запровадження нових інститутів з врегулювання правопорядку в об'єднаній територіальній громаді.

Аналіз основних досліджень та публікацій: Роботи вчених таких як: А.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, М.М. Дорогих, В.К. Колпаков, С.Ф. Константінов, В.В. Лазарев, М.В. Лошицький, В.М. Плішкін та інших направлені на удосконалення нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності.

Поряд з тим слід зауважити, що глибокого наукового дослідження, питання нормативно-правового забезпечення правоохоронної, вдосконалення механізму запровадження нових інститутів з врегулювання правопорядку в об'єднаній територіальній громаді не найшла своє відображення, що в свою чергу тягне необхідність додаткового теоретичного та практичного вивчення.

Основні результати дослідження: На сьогодні в територіальних громадах України існує чимало проблем, які потребують дослідження й вирішення, а саме: чіткого розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування і передачі останнім значної кількості функцій, в тому числі і правоохоронної.

Цілю передачі правоохоронної функції, є не тільки, скинення на плечі територіальної громади охорони громадського порядку, а цей впорядкування та запровадження єдиних нормативних актів з врегулювання цієї проблеми.

Територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр[1].

На сьогодні Кабінетом Міністрів України затверджена Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020р., у якій зазначено, що метою децентралізації влади є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація повною мірою положень Європейської хартії місцевого самоврядування[2].

Щоб вирішити проблеми на рівні територіальних громад, необхідно об'єднати зусилля громад і їхніх територій, а також потрібна фінансова

підтримка держави, в тому числі і в правоохоронній сфері. Саме з цією метою було ухвалено два закони України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" і "Про співробітництво територіальних громад". Метою Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" є створення правових умов і можливостей для посилення гарантій місцевого самоврядування; сприяння створенню дієздатних територіальних громад; формування ефективних рад та їхніх виконавчих органів, головним завданням яких має стати поліпшення забезпечення потреб громадян, якісне надання їм необхідних соціальних послуг; забезпечення сталого розвитку відповідних територій, ефективного використання бюджетних коштів[3].

Даними законами впроваджується посада голови об'єднаної територіальної громади, який фактичним представником жителів об'єднаної територіальної громади та її керівником. На якого покладається основний обов'язок з дотримання право порядку на ввіреній йому громаді.

Закон України "Про співробітництво територіальних громад" визначає організаційно-правові засади співробітництва територіальних громад, принципи, форми, механізми такого співробітництва, його стимулювання, фінансування та контролю, підстави та особливості припинення співробітництва.

Співробітництво територіальних громад – це відносини між двома або більше територіальними громадами, що здійснюються на договірних засадах у визначених цим Законом формах з метою забезпечення соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі спільних інтересів та цілей, ефективного виконання органами місцевого самоврядування визначених законом повноважень[4]. Тобто, цим законом забезпечується нормативно-правове регулювання співпраця територіальних громад.

Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг" наділив органи місцевого самоврядування додатковими повноваженнями щодо можливості створення центрів надання адміністративних послуг, можливості ведення реєстру територіальної громади, надання відомостей з Державного земельного кадастру, реєстрації місця проживання громадян та з інших питань. В той же час не передбачив розширення повноважень в сфері правоохоронної діяльності.

У сфері бюджетного законодавства також відбувся значний розвиток. Розширено джерела доходів новостворених об'єднаних територіальних громад завдяки прийняттю Закону України "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо зарахування окремих адміністративних зборів до місцевих бюджетів"[5]. Та в Законі України "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо особливостей формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад" збільшено обсяг формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад[6]. Перераховані закони дозволили суттєво наростити фінансовий ресурс місцевих бюджетів, який в тому числі і можна використати для збільшення фінансування в правоохоронній сфері.

Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо статусу старости села, селища" визначає нове поняття "старостинський округ" – частину території об'єднаної територіальної громади, утвореної відповідно до Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад", на якій розташовано один або декілька населених пунктів (сіл, селищ), крім адміністративного центру об'єднаної територіальної громади, визначену сільською, селищною,

міською радою з метою забезпечення представництва інтересів жителів такого населеного пункту (населених пунктів) старостою. Крім того, Законом передбачені повноваження старости та його правовий статус[7].

Основний обов'язок по дотриманню правопорядку в об'єднаній територіальній громаді покладається на національну поліцію України. Згідно закону України "Про національну поліцію" Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності[8]. Отже, виходячи з вище викладеного, що даний обов'язок покладений виключно на національну поліцію, то дуже важливо надати більш розширені компетенцію посадовим особам об'єднаної територіальної громади, або впровадити новий інститут який би займався правоохоронною функцією.

В структурі національної поліції, обов'язки з дотримання охорони громадського порядку об'єднаній територіальній громаді на покладений на дільничних офіцерів поліції[9]. Завданнями дільничного офіцера поліції є: виконання завдань, спрямованих на дотримання прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави. Основним напрямком діяльності дільничного офіцера поліції є: 1) здійснення профілактичної роботи, спрямованої на запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень; 2) виявлення причин та умов, що призводять до вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень, ужиття у межах компетенції заходів для їх усунення; 3) ужиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; 4) здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

5) у випадках, визначених законом, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, прийняття рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання;

6) доставляння у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення [9].

В той же час значно збільшилась територія, що обслуговується дільничним офіцером поліції, із чисельністю населення, з 2.2 тис. осіб до 6 тис. осіб у сільській місцевості.

Висновки. На даний час в Україні відсутнє, або правильніше сказати не впорядковане законодавство, що регулює правоохоронну функцію в об'єднаній територіальній громаді, та відсутній взагалі механізм запровадження нових інститутів з врегулювання правопорядку в об'єднаній територіальній громаді. Та відсутність повноважень в голови об'єднаної територіальної громади в надання прав по здійсненню правоохоронної діяльності іншим посадовим особам об'єднаної територіальної громади.

Література:

1. Закон про місцеве самоврядування в Україні 1997. (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>> (2018, листопад, 15).

2. Постанова про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року № 385 2014. (Кабінету Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF.>> (2018, листопад, 15).

3. Закон про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України 2015. (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/157-19>> (2018, листопад, 15).
4. Серьогін С.М., Гончарук Н.Т. (2015) Теоретичні засади та основні напрямки реформування місцевого самоврядування й децентралізації влади в Україні. Аспекти публічного права. № 4. С. 111-120. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2015_4_16> (2018, листопад, 15).
5. Закон про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо зарахування окремих адміністративних зборів до місцевих бюджетів: України 2016. (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1509-19>> (2018, листопад, 15).
6. Закон про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо особливостей формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад 2015. (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/837-19>> (2018, листопад, 15).
7. Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо статусу старости села, селища 2017. (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1848-19>> (2018, листопад, 15).
8. Закон про Національну поліцію 2015. (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>> (2018, листопад, 15).
9. Наказ про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції (Міністерство внутрішніх справ). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>> (2018, листопад, 15).

References:

1. *Zakon pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini 1997. (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law on Local Self-Government in Ukraine 1997 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr> [in Ukrainian]. (2018, November, 15).*
2. *Postanova pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku № 385 2014. (Kabinetu Ministriv Ukrainy). [Resolution on approval of the State Strategy for Regional Development for the period till 2020 № 385 2014 (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>. [in Ukrainian]. (2018, November, 15).*
3. *Zakon pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy 2015. (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law on voluntary association of territorial communities: Law of Ukraine 2015 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/157-19>. [in Ukrainian]. (2018, November, 15).*
4. *Serohin S.M., Honcharuk N.T. (2015) Teoretychni zasady ta osnovni napriamky reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia y detsentralizatsii vlady v Ukraini. [Theoretical principles and main directions of the reform of local self-government and decentralization of power in Ukraine]. Aspekty publicznego prava. № 4. S. 111-120. [Aspects of public law. No. 4. P. 111-120]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2015_4_16. [in Ukrainian]. (2018, November, 15).*
5. *Zakon pro vnesennia zmin do Biudzhetnoho kodeksu Ukrainy shchodo zarahuvannia okremykh administratyvnykh zboriv do mistsevykh biudzhetiv:*

Ukrainy 2016. (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law on Amendments to the Budget Code of Ukraine regarding the admission of certain administrative charges to local budgets: Ukraine 2016. (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1509-19>. [in Ukrainian]. (2018, November, 15).

6. *Zakon pro vnesennia zmin do Biudzhetnoho kodeksu Ukrainy shchodo osoblyvostei formuvannia ta vykonannia biudzhetiv obiednanykh terytorialnykh hromad 2015. (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law on Amendments to the Budget Code of Ukraine on the Peculiarities of the Formation and Implementation of Budgets of United Territorial Communities 2015 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/837-19>. [in Ukrainian]. (2018, November, 15).*

7. *Zakon pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo statusu starosty sela, selyshcha 2017. (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Status of Old-Age of a Village, Settlement, 2017. (The Verkhovna Rada of Ukraine)]. Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1848-19>. [in Ukrainian]. (2018, November, 15).*

8. *Zakon pro Natsionalnu politsiiu 2015. (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law on National Police Act 2015 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>. [in Ukrainian]. (2018, November, 15).*

9. *Nakaz pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii diialnosti dilnychnykh ofitseriv politsii (Ministerstvo vnutrishnikh sprav). [Order on the approval of*

the Instruction on the organization of the activities of district police officers (Ministry of Internal Affairs)]. Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>. [in Ukrainian]. (2018, November, 15).

УДК: 341.1

СУЧАСНИЙ СТАН ТРАНСКОРДОННОГО ОБМІНУ ПЕРСОНАЛЬНИМИ ДАНИМИ: ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Турченяк О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент, Шепета О. В.

Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки Національної академії Служби безпеки України, Україна, м. Київ

В статті зроблений аналіз сучасного стану транскордонного обміну персональними даними, згідно європейському правовому регулюванню. Також представлено тенденції розвитку транскордонного співробітництва при участі прикордонних регіонів України. Були окреслені особливості соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів під час обміну персональними даними за участі України. В кінці роботи є розроблені напрями активізації транскордонного співробітництва України з іншими країнами.

Ключові слова: транскордонний обмін персональними даними, економічний, європейський, персональні дані.

Турченяк О. М.; кандидат юридических наук, доцент, Шепета Е. В. Современное состояние трансграничного обмена персональными данными: европейское правовое регулирование / Учебно-научный

институт информационной безопасности Национальной академии Службы безопасности Украины, Украина, г. Киев

В статье сделан анализ современного состояния трансграничного обмена персональными данными, согласно европейскому правовому регулированию. Также представлены тенденции развития трансграничного сотрудничества при участии приграничных регионов Украины. Были очерчены особенности социально-экономического развития приграничных регионов при обмене персональными данными при участии Украины. В конце работы являются разработанные направления активизации трансграничного сотрудничества Украины с другими странами.

Ключевые слова: трансграничный обмен персональными данными, экономический, европейский, персональные данные.

Turchenyak Oksana; PhD of Juridical Sciences, Associate Professor, Associate Professor, Shepeta Olena The current state of the cross-border exchange of personal data: european legal regulation / Educational and Scientific Institute of Information Security National Academy of the Security Service of Ukraine, Ukraine, Kyiv

The article analyzes the current state of cross-border exchange of personal data in accordance with European legal regulation. The trends of cross-border cooperation with the participation of border regions of Ukraine are also presented. The features of socioeconomic development of transborder regions during the exchange of personal data with the participation of Ukraine were outlined. At the end of the work, it was developed the directions of intensification of cross-border cooperation of Ukraine with other countries.

Key words: cross-border exchange of personal data, economic, European, personal data.

Постановка проблеми та її актуальність. В політиці економіки ЄС регіональна складова завжди займала та досі займає важливе місце. По-перше, це стосується того, щоб вирівняти пропорції розвитку окремих регіонів, для чого їх необхідно зблизити за показниками соціально-економічного розвитку та якості життя населення. Для проведення такого зближення, можна використати розвиток транскордонного співробітництва, який в першу чергу спрямований на стимулювання транскордонних конвергентних процесів.

Оскільки сьогодні Україна докладає немало зусиль для євроінтеграції, тому проблематика транскордонного співробітництва, у тому числі дослідження механізмів поширення конвергентних процесів між сусідніми прикордонними територіями України та країн-членів ЄС, сьогодні стає найбільш значимою та актуальною темою для нашої держави.

З огляду на це, необхідним стає виявити основні проблеми та представити пріоритетні напрями активізації транскордонного співробітництва, який є важливим чинником поглиблення європейської інтеграції та стимулювання транскордонних конвергентних процесів. Для цього також є необхідним вивчити і проаналізувати позитивний досвід країн-членів ЄС у цьому контексті, адже це є ключові площини сучасних наукових досліджень українських учених-економістів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оскільки представлена проблема є сьогодні однією з актуальних, тому для її вирішення українські та закордонні науковці присвятили немало публікацій. Так, Борщевський В., Кавалко Б., Мікула Н., Мокій А., Наслідник І., Павліха Н., Писаренко С., Стасінський Г., Тимечко І., Федан Р., Цибульська Ю., Школа І. та інші дослідники представили основні напрями розвитку транскордонного співробітництва в контексті

підвищення ефективності функціонування економіки прикордонних регіонів України та сусідніх країн-членів ЄС. Насамперед тут необхідно орієнтуватись на вирішення існуючих інституційних проблем, та на цій основі зменшити трансакційні витрати учасників транскордонних ринків і транскордонних взаємодій.

Так, в своїх працях С. Писаренко та І. Наслідник акцентують увагу на функціонуванні транскордонних ринків. Вони відзначають, що формування даних ринків відбувається на основі синергетичного ефекту в процесі вирішення спільних соціально-економічних проблем, які є в суміжних прикордонних регіонах сусідніх країн [18]. У працях Стасінського Г. [20] і Цибульського Ю. [8] значну увагу приділено функціонуванню транскордонних ринків, зокрема це стосується розвитку транскордонного ринку праці.

Разом з тим М. Венцовський в своїй праці представляє, як транскордонний ринок туристичних послуг впливає на еволюцію економіки прикордонних регіонів і на розвиток транскордонного співробітництва в сучасних умовах європейської інтеграції [23].

Наприклад, А. Грищенко відзначає, що одним із пріоритетних напрямків сьогодні є транскордонне співробітництво України з Європейським Союзом, а також її економічної інтеграції до ЄС. Таке співробітництво здійснюється за допомогою оптимального поєднання можливостей і ресурсів прикордонних регіонів суміжних країн, що необхідно для розв'язання спільних у першу чергу економічних проблем цих регіонів. Крім того завдяки цьому співробітництву знаходиться підтримка розбудови громадянського суспільства, впроваджують різні програми обміну фахівцями, учнями, студентами, тим самим посилюються культурні взаємовідносини [3, с. 171].

Р. Фрідріх представляє своє обґрунтування важливості інформаційної інфраструктури та формування сприятливого інвестиційного клімату для активізації транскордонного співробітництва. Він вважає, що залучивши прямі іноземні інвестиції і насичивши транскордонний простір якісною інформацією, можна сблизили стандарти ведення бізнесу по різні боки кордону [12].

Тоді як Ф. Дюран вважає, що першочергово важливим є співпраця між органами місцевого самоврядування сусідніх прикордонних територій, завдяки якій налагоджуються тісні партнерські стосунки між ними, та тим самим визначається їх спроможність спільно розбудовувати транскордонну інфраструктуру та вирішувати існуючі проблеми, які поширюються в межах усього транскордонного регіону [11].

К. Герцберг і К. Слупек – польські дослідниці, визначальну роль у розвитку транскордонного співробітництва відводять транскордонним інформаційним мережам, а також це стосується якості транскордонного обміну інформацією. Вони вбачають перспективу активізації транскордонних взаємодій у певних сегментах електронного обміну інформацією. Зокрема цього можна досягти, сформувавши у прикордонних регіонах сучасні платформи для розвитку е-комерції, розбудувавши електронні бібліотеки і бази даних тощо [13], [19].

Виклад основного матеріалу. Беручи до уваги сучасний стан та існуючі перешкоди у розвитку транскордонного співробітництва, а також особливості інституційно-правового та соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів як основних об'єктів регіональної політики транскордонного співробітництва, то для його розвитку, необхідно виконати наступне:

1. Уніфікувати понятійний апарат і сформувати повноцінну систему законодавства в сфері транскордонного співробітництва. Чітко визначити

основні поняття, завдяки чому можна буде уникнути неоднозначне тлумачення правових норм, а також забезпечити їх повноцінну реалізацію. Відмінне тлумачення таких понять як «транскордонне співробітництво» і «єврорегіональне співробітництво», «єврорегіон», «транскордонна трудова парамаятникова міграція» тощо у національних законодавствах викликає протиріччя і труднощі у застосуванні норм міжнародного права.

2. Створити прозору і взаємопов'язану систему планування і моніторингу розвитку транскордонних регіонів та транскордонного співробітництва, зокрема реалізації транскордонних проектів, а також явищ у транскордонних регіонах – транскордонної парамаятникової міграції, прикордонної торгівлі тощо. Моніторинг повинен охоплювати два блоки:

- моніторинг ситуації, завдяки якому буде відбуватись регулярний збір та аналіз інформації щодо поточного стану розвитку транскордонних регіонів та транскордонного співробітництва та фіксування будь-яких змін у державній політиці, інституційних змін, соціально-економічного розвитку транскордонного регіону;

- моніторинг процесу, який передбачає аналіз ситуації безпосередньо у сфері зацікавлення, наприклад процесів транскордонної трудової парамаятникової міграції, реалізації транскордонних проектів тощо. Моніторинг повинен здійснюватись у тісній співпраці з іншими суб'єктами транскордонного співробітництва з обох сторін кордону. У межах кожного транскордонного регіону повноваження моніторингу можуть реалізовуватись: обласними державними адміністраціями та відповідальними за транскордонне співробітництво управліннями, що у співпраці з відповідними управліннями з іншого боку кордону, головними управліннями статистики у областях, здійснюватимуть систематичний аналіз соціально-

економічного розвитку транскордонного регіону та явищ, які там виникають. Необхідним є створення координуючого чи консультаційного центру для формування бази даних, моніторингу, підтримки та реалізації транскордонних програм та проектів в межах кожного транскордонного регіону. Такий координуючий чи консультаційний центр має функціонувати на базі статистичних установ регіону, євро регіону чи спільної громадської асоціації, створеної громадськими організаціями.

3. Запровадити єдину базу даних про транскордонні проекти. Така база даних повинна містити інформацію про нереалізовані, діючі та завершені транскордонні проекти. Вона повинна бути у вільному доступі для всіх зацікавлених осіб: підприємств, організацій та установ усіх форм власності тощо.

4. Відновити, модернізувати та прийняти нову редакцію Законів України «Про спеціальні економічні зони», «Про спеціальні режими інвестиційної діяльності в окремих областях», «Про індустриальні парки», де буде запроваджена система спрощеної реєстрації новостворених підприємств, гарантована державою система фіскального стимулювання, доступна система управління ними, що стане дієвими механізмами залучення інвестицій на прикордонні території та формування «точок зростання» тощо.

5. Розробити механізм співфінансування проектів міжнародної та технічної допомоги з різних рівнів місцевих бюджетів. Такий механізм вже розроблено Львівською обласною радою 18 березня 2014 року, який передбачає, що для співфінансування розглядаються лише проекти, що реалізуються в рамках міжнародної технічної допомоги (МТД), зареєстровані або перебувають на етапі реєстрації в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України. Дія проекту поширюється на територію Львівської області.

Така практика в інших прикордонних регіонах сприятиме збільшенню активності суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва в розробці та реалізації транскордонних проектів, тим самим активізує транскордонне співробітництво по всьому периметру кордону. 6. Підвищення кваліфікації працівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері транскордонної співпраці. Для цього варто:

- проводити семінари, тренінги, створювати фокус-групи, організовувати круглі столи та різноманітні навчання з питань транскордонного співробітництва;
- розробити програму обміну досвідом та представлення кращих європейських чи регіональних практик у рамках транскордонної співпраці;
- розробити навчальну та інформаційну літературу щодо питань транскордонного співробітництва;
- забезпечити широке інформування щодо можливості участі у різноманітних заходах, пов'язаних з транскордонним співробітництвом, зустрічах, конференціях, виставках;
- створити систему мотивації працівників у навчанні;
- розробити план подолання мовного бар'єру за рахунок безкоштовних навчань іноземної мови;
- створити механізм надання додаткового фінансового забезпечення за умови їх участі у транскордонному співробітництві;
- знівелювати бюрократичні перепони.

Витрати на навчання працівників варто закладати в місцеві бюджети чи використовувати можливості написання різноманітних міжнародних та державних проектів на проведення таких тренінгів, семінарів та навчань. Також варто інформувати працівників про круглі

столи, семінари чи тренінги, котрі відбуваються безкоштовно. Таку інформацію має збирати та розповсюджувати Загальний відділ, який функціонує у кожній державній установі. Вирішенню даного питання може сприяти тісна налагоджена співпраця у вигляді адміністративного супроводу органу виконавчої влади місцевими громадськими організаціями, що мають досвід такої діяльності.

7. Розширити статистичну базу даних щодо транскордонного співробітництва. «Транскордонна статистика» повинна містити широкий спектр показників, в якому буде представлені: загальні статистичні дані, економічні рахунки, прикордонна інфраструктура, основні показники діяльності транскордонних ринків, основні показники діяльності в рамках транскордонних програм та проектів, проведені заходи в рамках транскордонного співробітництва тощо. Статистична інформація повинна формуватись у статистичних установах регіону, регіональних органах влади, агенціях регіонального розвитку чи громадських організаціях, кластерах, учасниками якого будуть як статистичні установи, регіональні органи влади, агенції регіонального розвитку, так і наукові та освітні установи. Тобто, до збору транскордонної статистики мають бути залучені різні інституції регіону.

На етапі запровадження збору транскордонної статистики достатньо, щоб статистичні установи прикордонних областей розробили та узгодили спільний перелік показників, які слід збирати (для прикладу, дані про діючі транскордонні проекти, підписані угоди про співпрацю тощо). Доцільно також зосередити увагу на періодичності збору даних та проведенні постійного моніторингу. Коли буде налагоджена така інформаційно-статистична база, тоді можна розширювати перелік показників та залучати інші установи до збору та аналізу транскордонної статистики.

8. Удосконалити організаційні структури та розподілити повноваження між управлінськими структурами регіону. Наприклад, в Польщі, яка є країною-членом Європейського Союзу, були створені відділи, які займаються транскордонним співробітництвом, тобто: налагоджують співпрацю з органами влади прикордонних регіонів сусідніх держав, пишуть та реалізують транскордонні проекти, проводять зустрічі, виставки і т.д. Такі управлінські ланки працюють під керівництвом регіональних органів влади цих країн. Тоді як в нашій державі в більшості такі структури в регіонах відсутні, також це стосується районних, міських, селищних чи сільських органів влади.

9. Залучити громаду до реалізації місцевого самоврядування у рамках транскордонного співробітництва. Для цього необхідно:

- інформувати мешканців про кращі практики населених пунктів свого чи сусіднього регіону, району, міста, селища чи села, котрі брали участь в транскордонному співробітництві;
- розробити навчальну чи інформаційну літературу, котра допоможе передбачати подолання байдужості населення до своєї долі та створення умов для покращення життя на своїй території.

З цією метою органам виконавчої влади та місцевого самоврядування варто: розробити програму місцевих ініціатив громад; впровадити технологію громадянського діалогу між громадами і владою для розв'язання ключових проблем на території; виявити лідерів, навчити їх на відповідних семінарах, тренінгах; виявити пріоритетні проблеми локальних громад шляхом опитування, створення фокус-груп чи круглих столів; створити систему мотивації громадян брати участь у вирішенні пріоритетних проблем локальних громад своєї території.

Витрати на такі заходи варто передбачати у місцевому бюджеті, попередньо заклавши статтю витрат на транскордонне співробітництво, або використовувати різні методи додаткового фінансування (написання

проектів для отримання міжнародної та технічної допомоги, виділення коштів з державних програм тощо). Одним з варіантів отримання безкоштовних навчань є моніторинг органами влади всіх заходів в регіоні з аналогічною тематикою та інформування щодо їх проведення.

10. Відкрити нові пункти пропуску, облаштування кордону, прикордонної інфраструктури та під'їзні шляхи, завдяки чому буде покращена взаємодія між суб'єктами та учасниками транскордонного регіону, що призведе до розвитку туристичної сфери.

11. Активізувати транскордонну співпрацю, зокрема:

- підписати угоди та договори про співпрацю, акцентуючи увагу на розвиток транскордонного співробітництва;

- написати спільні стратегії розвитку транскордонного співробітництва, регіональні програми розвитку транскордонного співробітництва;

- затвердити концепції та програми, які будуть направлені на те, щоб створити транскордонні індустриальні парки, промислові зони, кластери та інші форм транскордонного співробітництва, або реалізувати існуючі проектні ініціативи.

12. Активізувати єврорегіональне співробітництво, а саме:

- провести удосконалення нормативно-правової бази в рамках імплементації Протоколу № 3 до Мадридської Конвенції та запровадити нові форми єврорегіонального співробітництва;

- забезпечити роботу Міжвідомчої комісії з питань підтримки транскордонного співробітництва та єврорегіонів на постійній основі, а також залучити до її складу представників асоціацій єврорегіонів, оскільки питання транскордонного співробітництва стосуються, насамперед, територіальних громад прикордонних регіонів;

- провести реорганізацію єврорегіонів з використанням індивідуального підходу до кожного єврорегіону;

- провести реформи у механізмах функціонування єврорегіонів, для чого розробити стратегію розвитку кожного єврорегіону, враховуючи стратегічні пріоритети загальноєвропейського, державного та регіонального рівнів, а також удосконалити механізми їх взаємодії на державному і місцевому рівнях;

- створити договірні платформи між єврорегіонами, що утворені на кордоні з країнами ЄС та єврорегіонами, які були утворені з країнами, які не є країнами-членами ЄС.

Завдяки цьому можна налагодити взаємодію між єврорегіонами, утвореними на західному та східному кордонах України, що в свою чергу буде сприяти появі додаткових можливостей для їх розвитку тощо.

13. Розв'язати проблеми правового статусу поліпатридів (подвійне громадянство), зокрема у випадку отримання угорського громадянства етнічними угорцями на території України. Вирішення цієї правової колізії потребує якнайшвидшого врегулювання на найвищому рівні шляхом підписання низки двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів.

14. У стратегіях розвитку прикордонних регіонів більш ширше врахувати переваги транскордонного співробітництва, зокрема включення до операційних цілей таких пунктів:

- а) з метою регулювання та забезпечення ефективного функціонування транскордонних ринків та підвищення добробуту мешканців прикордоння:

- здійснювати спільний збір транскордонної статистики;

- створити спільні бази даних та інформаційні центрів у прикордонні;

- створювати передумови для приєднання до міжнародних та європейських мереж, які функціонують в транскордонному просторі, зокрема мережі транскордонних партнерств EURES;

б) для кращого використання потенціалу транскордонного співробітництва та забезпечення зайнятості населення в транскордонному регіоні активізувати співпрацю з суміжними прикордонними регіонами сусідньої країни в напрямку створення спільних транскордонних кластерів, промислових парків тощо;

в) з метою підвищення ефективності реалізації транскордонних проектів, оптимізації процесу виділення фінансових ресурсів з обласного та місцевих бюджетів на їх виконання пропонується впровадити систематичний та комплексний моніторинг транскордонних проектів та забезпечити прозорий і вільний доступ до зведеної інформації щодо них.

Питання транскордонного співробітництва повинні включатись до регіональних програм розвитку транскордонного співробітництва та соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів.

15. Активізувати підписання міждержавних та міжрегіональних угод у напрямку:

а) соціального та пенсійного забезпечення:

- надання додаткових соціальних та інших прав парамаятниковим трудовим мігрантам;

- забезпечення сумісності кваліфікаційних рівнів;

- надання виплати допомоги по безробіттю, виплат по догляду за дітьми та тимчасової непрацездатності для парамаятникових трудових мігрантів;

б) інформаційного забезпечення:

- проведення спільних досліджень транскордонних регіонів та транскордонних ринків;

- узгодження методики збору статистичних даних та формування спільних баз даних;

- створення спільних консультаційних та інформаційних центрів.

Особливості розвитку транскордонних регіонів визначають і певні акценти у формуванні напрямів їх розвитку. Зокрема, в рамках українсько-польського транскордонного регіону важливим є поглиблення взаємодії з міжнародними організаціями та інституціями, зокрема, Конгресом місцевих та регіональних влад Європи, Вишеградською групою, Веймарським трикутником, ЦЄІ, а також ОЧЕС і ГУАМ.

Особливої уваги потребує зосередження на торговельно-економічному та енергетичному співробітництві, прикордонній та транскордонній співпраці, співробітництву у сферах транспорту, екології, посилена взаємодія у напрямі реалізації культурної та молодіжної політик обох країн.

Розвиток українсько-словацького транскордонного регіону визначається низкою сформованих об'єктивних чинників, серед яких важливе значення мають політична та етно-культурна складова, враховуючи євроінтеграційні прагнення України, багатовікову етно-історичну близькість (історична область Лемківщина) та наявність на сьогоднішній день достатньо чисельної української національної меншини в Словаччині та словацької меншини – в Україні. Корисним є використання словацького досвіду політики залучення інвестицій на українську частину ТКР. Зокрема, щодо визначення переліку податкових пільг й преференцій для інвесторів, що диференційовані залежно від обсягу інвестицій, практики обов'язкового компенсування витрат на створення робочих місць і часткового покриття капітальних витрат інвесторів.

Основними напрямками розвитку українсько-угорського транскордонного регіону є розвиток прикордонної інфраструктури, відкриття нових пунктів пропуску, особливо що стосується ділянки вздовж русла річки Тиса, розбудова транспортно-логістичних центрів на прикордонних територіях України, зважаючи на потужний транзитний

потенціал Угорщини та України, врегулювання питання етнічних угорців, які проживають на Закарпатті.

Спільні екологічні проблеми території Карпат, значна кількість транскордонних водойм обумовлює важливість активізації у рамках українсько-румунського транскордонного регіону співпраці в напрямку захисту довкілля. Актуальними є також розробка спільної двосторонньої українсько-румунської стратегії з даного питання, забезпечення ефективного функціонування євро регіонів «Нижній Дунай» і, особливо, «Верхній Прут»; створення двох транскордонних кластерів (лісового і туристичного) на території Івано-Франківської області, розвиток інноваційно-інвестиційної інфраструктури регіону (спираючись на такі прикарпатські інноваційні об'єкти, як Галицький інноваційний кластер, Нафтогазований науковий парк) тощо.

Розвиток українсько-молдовського транскордонного регіону спрямований на врегулювання придністровського конфлікту та вирішення пов'язаних з ним соціально-економічних проблем; вирішення екологічних питань (протипаводкові системи на річках Дністер і Дунай, системи гідрометеорологічного моніторингу проблемних ділянок, екологічна небезпека від молдовського нафтопереробного заводу біля с. Джурджулешти тощо); розвиток системи інтегрованого прикордонного менеджменту; інформаційний обмін на україно-молдовському кордоні (зокрема, проект спрямований на формування системи обміну даними митних органів і даними щодо руху через кордон між відповідними адміністраціями Молдови та України) тощо.

Пріоритетними напрямками розвитку українсько-білоруського транскордонного регіону окрім екологічної сфери, націленої на спільне використання і охорону транскордонних вод, попередження виникнення надзвичайних ситуацій і подолання наслідків аварії на ЧАЕС, є туристична і культурна сфери. Даний транскордонний регіон має багату

культурну спадщину, безліч озер і річок, які, при належному облаштуванні, стимулюватимуть туризм у регіоні. Необхідно активізувати подання двосторонніх проектів на залучення коштів міжнародної технічної допомоги у різних сферах. Наразі співпраця більш активна з партнерами з польської сторони. Через розподіл співфінансування з місцевих бюджетів необхідно стимулювати реалізацію проектів, які націлені на досягнення стратегічних цілей стратегій розвитку прикордонних регіонів і, при наявності, спільної стратегії, а також залучення якомога ширшого кола суб'єктів і учасників транскордонного співробітництва (агенцій регіонального розвитку, громадських організацій, підприємств та організацій тощо).

Література:

1. *Aquila F. (2010) Cross-Border Mergers & Acquisitions: A Study in Convergence and Cross-Fertilization / Frank Aquila and Brian Hamilton <<https://www.sullcrom.com/siteFiles/Publications/Aquila-Hamilton-Cross-Border-M&A.pdf>>*
2. *Durand F. (2015). Theoretical framework of the cross-border space production - the case of the Eurometropolis Lille-Kortrijk-Tournai / Früdūric Durand // EUBORDERSCAPES. (29 p. - P. 8)*
3. *Friedrich R. European Convergence in Property Valuation. <<https://www.amazon.co.uk/European-Convergence-Property - Valuation-Open-End/dp/3838680197.>>*
4. *Герцберг К. Транскордонний простір - простір ініціатив. <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/58/83.>>*
5. *Лечур М. Інституційний аспект транскордонного співробітництва в Підкарпатському регіоні. <file: // F: / MyFiles / Down - loads / 14.pdf. 4. Herzberg K.>*

6. Miao M. (2016). *Mobile payments in Japan, South Korea and China: Cross-border convergence or divergence of business models? Telecommunications Policy.* (Vol. 40, Issues 2-3, P. 182-196.)
7. Oplotnik J. (2011). *Cross Border Economic Convergence and EU Integration Process. Journal of Local Self-Government.* (Vol. 9, No. 2. April. - P. 179-203)
8. Осталецка А. Конвергенція у сфері фінансового нагляду в Європейському Союзі - сутність та напрями діяльності підприємства. <http://www.dbc.wroc.pl/Content/22730/Ostalecka_Konwergencja_w_sferze_nad -> [In Polish].
9. Писаренко С. Транскордонні ринки як фактор трансформації українсько-польських торгових центрів. <file: // F: / MyFiles / Завантаження / 28-Pisarenko, Naslidnyk.pdf> [In Polish].
10. Слупек К. Вітчизняна та транскордонна електронна комерція - виклики галузі на польському та європейському ринку. <<http://di.com.pl/e-commerce-wnutrzni-i-kros-kordon-wykluki-branzy-na-polsko-ewropejsko-rynek-53319>> (15.02.2019). [In Polish].
11. Стасинський Г. Транскордонний ринок праці та співпраця адміністрації з громадянами. <http://ewt.pomorskie.eu/documents/255821/670677/3_warsztat_RYNKI_PRACY_Stasinski.pdf/73d5c4a1-e80f-4732-81dd-34b74215e443> [In Polish].
12. Стратегія розвитку провінції Прикарпаття 2020 рік. <<http://www.podkarpackie.pl/attachments/article/2634/STRATEGY-DEVELOPMENT-WOJEWODZTWA-PODKARPACKIE-2020.pdf>> [In Polish]
13. Стратегія розвитку Люблінського воєводства на 2014-2020 роки (з перспективою до 2030 року) <<http://www.lubelskie.pl/img/userfiles/files/PDF/Urząd>> (18.02.2019). [In Polish].

14. Борщевський В. (2007). Українсько-польське економічне співробітництво в умовах євроінтеграції: монографія / Віктор Борщевський. Львів. (Аверс, 328 с.)
15. Гоблик В. (2012). Спільні транскордонні регіони України та ЄС: зовнішньоекономічний аспект. Львів. (305 с.)
16. Грищенко А. (2011). Координація транскордонного співробітництва України з Європейським Союзом. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. (№3 (11). - С. 170-175).
17. Гусєва М. (2014). Розвиток інфраструктурного забезпечення транскордонних ринків. Регіональна економіка. (№1. - С. 42-51).
18. Соболю І. І. (2015). Правове регулювання транскордонного співробітництва територіальних громад в Україні. Публічне урядування. №1 (1). <<https://cyberleninka.ru/article/n/pravove-regulyuvannya-transkordonnogo-spivrobitnistva-teritorialnih-gromad-v-ukrayini>> (дата звернення: 18.02.2019).
19. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2020 року. <[http://voladm.gov.ua/proekt-strategi % D1% 97-rozvitku-volinsko % D1% 97-obla8ii-pa-regio0-0o-2020-go-ku.](http://voladm.gov.ua/proekt-strategi%D1%97-rozvitku-volinsko%D1%97-oblasti-pa-regio0-0o-2020-go-ku)> (19.02.2019).
20. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року. <http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2016/05/146_dod_Strategiya_2020.pdf> (19.02.2019).
21. Транскордонне співробітництво - стратегічний ресурс розвитку прикордонних територій України. (2008). Інститут міжнародних економічних досліджень - Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Львові. (160 с.)
22. Цибульська Ю. (2013). Теоретичні засади розвитку транскордонних ринків праці. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. (Вип. 3 (101). - С. 386-395.)

23. Черторижський В. (2011). Деякі особливості організації забезпечення процесу конвергенції на рівні транскордонного регіону. Вісник Львівського національного університету. Серія Міжнародні відносини. (Вип. 28. - С. 185193).

References:

1. Aquila F. (2010). *Cross-Border Mergers & Acquisitions: A Study in Convergence and Cross-Fertilization*. Retrieved from <<https://www.sullcrom.com/siteFiles/Publications/Aquila-Hamilton-Cross-Border-M&A.pdf>> Bloomberg Law Reports. [In English]
2. Durand F. (2015) *Theoretical framework of the cross-border space production - the case of the Eurometropolis Lille-Kortrijk-Tournai*. EUBORDERSCAPES. [In English] (29 p. - P. 8).
3. Friedrich R. *European Convergence in Property Valuation*. Retrieved from <<https://www.amazon.co.uk/European-Convergence-Property - Valuation-Open-End/dp/3838680197.>> [In English]
4. Herzberg K. *Cross-border space - spatial initiatives*. Retrieved from <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/58/83.>> [In Polish]
5. Lechwar M. *Institutional dimension of cross-border cooperation in the Podkarpackie region*. Retrieved from <file: // F: / MyFiles / Down - loads / 14.pdf. 4. Herzberg K.> [In Polish]
6. Miao M. (2016). *Mobile payments in Japan, South Korea and China: Cross-border convergence or divergence of business models? Telecommunications Policy*. (Vol. 40, Issues 2-3, P. 182-196). [In English]
7. Oplotnik J. (2011). *Cross Border Economic Convergence and EU Integration Process*. *Journal of Local Self-Government*. (Vol. 9, No. 2. April. - P. 179-203.) [In English]
8. Ostalecka A. *Convergence in the field of financial supervision in the European Union - the essence and directions of undertaking*. Retrieved from

<http://www.dbc.wroc.pl/Content/22730/Ostalecka_Konwergencja_w_sferze_nad> [In Polish]

9. Pysarenko S. *Cross-border markets as a factor in the transformation of Ukrainian-Polish trading centers.* Retrieved from <file: // F: / MyFiles / Downloads / 28-Pisarenko, Naslidnyk.pdf> [In Polish]

10. Slupek K. [Domestic and cross-border e-commerce - challenges of the industry on the Polish and European market]. Retrieved from <<http://di.com.pl/e-commerce-krajowy-i-transgraniczny-wyzwania-branzy-na-polskim-i-europejskim-ryнку-53319>> [In Polish]

11. Stasinsky G. *Transkordonnyi rynek pratsi ta spivpratsia administratsii z hromadianamy. The cross-border labor market and the cooperation of the administration with citizens.* <http://ewt.pomorskie.eu/documents/255821/670677/3_warsztat_RYNKI_PRACY_Stasinski.pdf/73d5c4a1-e80f-4732-81dd-34b74215e443> [In Polish].

12. *Stratehiia rozvytku provintsii Prykarpattya 2020 rik. [Strategy for the development of the province of Precarpathia 2020.]* Retrieved from <<http://www.podkarpackie.pl/attachments/article/2634/STRATEGY-DEVELOPMENT-WOJEWODZTWA-PODKARPACKIE-2020.pdf>> [In Polish]

13. *Stratehiia rozvytku Liublinskoho voievodstva na 2014-2020 roky (z perspektyvoiu do 2030 roku) [The strategy for the development of the Lubelskie Voivodship for 2014-2020 (with the perspective of 2030)* <<http://www.lubelskie.pl/img/userfiles/files/PDF/Urząd>> (18.02.2019). [In Polish].

14. Borshchevskyi V. (2017). *Ukrainsko-polske ekonomichne spivrobotnytstvo v umovakh yevrointehratsii. [Ukrainian-Polish Economic Cooperation in the Conditions of European Integration.]* Lviv [In Ukrainian].

15. Goblyk V. (2012). *Spilni transkordonni rehiony Ukrainy ta YeS: zovnishnoekonomichnyi aspekt. [Joint Transboundary Regions of Ukraine*

and the EU: Foreign Economic Aspect.] National Academy of Sciences of Ukraine. Institute for Regional Studies. [In Ukrainian].

16. Grishchenko A. (2011) *Koordynatsiia transkordonnoho spivrobitnytstva Ukrainy z Yevropeiskym Soiuzom. [Coordination of Cross-Border Cooperation between Ukraine and the European Union]. Zaporizhzhya [In Ukrainian].*

17. Husieva M. (2014). *Rozvytok infrastrukturnoho zabezpechennia transkordonnykh rynkiv. [Development of infrastructural support for cross-border markets.]. [In Ukrainian].*

18. Sobol I. I. (2015). *Pravove rehuliuвання transkordonnoho spivrobitnytstva terytorialnykh hromad v Ukraini. [Legal regulation of cross-border cooperation of territorial communities in Ukraine.] Retrieved from <<https://cyberleninka.ru/article/n/pravove-regulyuvannya-transkordonnogo-spivrobitnytstva-teritorialnih-gromad-v-ukrayini>> (18.02.2019). [In Ukrainian].*

19. *Stratehiia rozvytku Volynskoi oblasti na period do 2020 roku [Development Strategy of the Volyn region for the period up to 2020.] Retrieved from <http://voladm.gov.ua/proekt-strategi_%D1%97-rozvitku-volinsko_%D1%97-ola8li-pa-rehio0-0o-2020-hoky.> (16.02.2019). [In Ukrainian].*

20. *Stratehiia rozvytku Lvivskoi oblasti na period do 2020 roku. [Strategy of the Lviv region for the period up to 2020] Retrieved from <http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2016/05/146_dod_Strategiya_2020.pdf> (12.02.2019). [In Ukrainian].*

21. *Transkordonne spivrobitnytstvo - stratehichniy resurs rozvytku prykordonnykh terytorii Ukrainy. (2008). [Cross-border cooperation is a strategic resource for the development of the border areas of Ukraine.] Lviv. [In Ukrainian].*

22. Tsybulska Yu. (2013). *Teoretychni zasady rozvytku transkordonnykh rynkiv pratsi / Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy.*

[Theoretical principles of the development of cross-border labor markets / Socio-economic problems of the modern period of Ukraine.] [In Ukrainian].

23. Chertoryzhskiy V. (2011). *Deiaki osoblyvosti orhanizatsii zabezpechennia protsesu konverhentsii na rivni transkordonnoho rehionu. [Some peculiarities of the organization of ensuring the process of convergence at the level of the transboundary region]. [In Ukrainian].*

РОЗДІЛ III. ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

УДК 001:316.28:81'238:374.32

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

кандидат педагогічних наук, доцент, Березовська Л. І.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

У статті здійснено теоретичний огляд понять «комунікація», «спілкування», «комунікативні вміння»; обґрунтовано їх роль у процесі комунікативно-мовленнєвої підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. Зазначено, що основними складовими комунікативних умінь майбутнього соціального працівника є: вміння орієнтуватися в комунікативній ситуації, говорити, слухати, розуміти співрозмовника, встановлювати зворотний зв'язок, долати комунікативні бар'єри. В процесі формування професійних, комунікативних умінь майбутніх соціальних працівників потрібно враховувати не лише загальні комунікативні вміння, якими володіє

будь-яка людина незалежно від її професії, а й специфіку її професійної діяльності. Зокрема, до уваги слід брати мету, зміст спілкування та стосунки між учасниками комунікативного процесу.

Ключові слова: спілкування, комунікація, комунікативні вміння, комунікативні здібності, емпатія, рефлексія, підготовка.

кандидат педагогических наук, доцент Березовская Л. И. Теоретические основы коммуникативно-речевой подготовки социальных работников в высшей школе / Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника, г. Ивано-Франковск, Украина

В статье осуществлен теоретический обзор понятий «коммуникация», «общение», «коммуникативные умения»; обосновано их роль в процессе коммуникативно-речевой подготовки будущих социальных работников к профессиональной деятельности. Отмечено, что основными составляющими коммуникативных умений будущего социального работника являются: умение ориентироваться в коммуникативной ситуации, говорить, слушать, понимать собеседника, устанавливать обратную связь, преодолевать коммуникативные барьеры. В процессе формирования профессиональных, коммуникативных умений будущих социальных работников нужно учитывать не только общие коммуникативные умения, которыми обладает любой человек независимо от его профессии, но и специфику ее профессиональной деятельности. В частности, во внимание следует принимать цель, содержание общения и отношения между участниками коммуникативного процесса.

Ключевые слова: общение, коммуникация, коммуникативные умения, коммуникативные способности, эмпатия, рефлексия, подготовка.

L. Berezovska, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Theoretical foundations of communicative-speaking training of social workers in higher school Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

A theoretical overview of the concepts of "communicating", "communication", and "communicative skills" is made in the article, and their role in the process of communicative-speaking training of future social workers to professional activity is substantiated. It is noted that the main components of communicative skills of a future social worker are an ability to navigate in a communicative situation, to speak, to listen to, to understand the interlocutor, to make a feedback, to overcome communicative barriers. In the process of formation of professional and communicative skills of future social workers, it is necessary to take into account not only the general communicative skills that any person owns regardless of his profession, but also the specifics of his or her professional activities. In particular, attention should be paid on the purpose and content of communication and to the relationship between participants of the communicative process.

Key words: communicating, communication, communicative skills, communicative abilities, empathy, reflection, preparation.

Вступ. Інтеграція України в європейський науковий та освітній простір зумовлює інтенсивні пошуки освітніх технологій, спрямованих на створення сприятливих умов для професійної підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти. Обґрунтування необхідності комунікативної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти (ЗВО) відображено в освітньо-кваліфікаційній характеристиці, згідно з якою однією з базових виробничих функцій соціального працівника є комунікативна; з професійних умінь – комунікативні; з професійних якостей – комунікабельність.

У зв'язку з цим актуалізується проблема визначення сутності та структури комунікативно-мовленнєвої діяльності у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО, які повинні вміти виконувати типові завдання означеної діяльності: добирати оптимальні засоби та прийоми спілкування; дотримуватися правил і норм спілкування; аналізувати зміст функцій спілкування; виявляти сутність та особливості комунікативної діяльності з різними соціальними групами клієнтів; формувати етичні засади комунікативної діяльності; будувати спілкування на принципах гуманізації.

Метою статті є висвітлення теоретичних засад сутності понять «комунікація», «спілкування», «комунікативні вміння» та обґрунтування їх місця у процесі комунікативно-мовленнєвої підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях учених висвітлено такі аспекти цієї проблеми: шляхи підвищення рівня професійної підготовки фахівців (Л. Карпова, Т. Ковальова, Є. Огарев, Г. Онкович, М. Чошанов та ін.); методологічні засади ділової комунікації (О. Бодальов, Ю. Жуков, А. Капська, О. Леонт'єв, Б. Ломов); теоретичні положення структурних елементів комунікативної діяльності (А. Богуш, Н. Волкова, Д. Годлевська, В. Кан-Калик, А. Мудрик, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Н. Сейко, І. Цимбалюк, С. Шатилов та ін.).

У дослідженнях учених (Г. Андрєєвої, А. Богуш, Т. Гриценко, Ю. Косенко, Є. Мелібруди, С. Сарновської, С. Шевчук, О. Яковлівої) висвітлено дефініції «комунікація» та «спілкування», обґрунтовано їх взаємозв'язок у процесі комунікативної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У загальнонауковій та психолого-педагогічній літературі погляди вчених щодо тлумачення та розуміння понять «спілкування» та «комунікація» можна розподілити за трьома напрямками. Дослідники (С. Гончаренко, М. Каган, А. Лобанов,

А. Петровський) вважають, що поняття «спілкування» ширше за змістом, ніж поняття «комунікація». Є. Рапацевич, навпаки, вважає, що поняття «комунікація» входить до структури «спілкування». Існує й інший погляд, згідно з яким науковці ототожнюють ці поняття. У словникових джерелах здебільшого зазначено, що комунікація – це обмін інформацією, підтримання взаємних стосунків [1, с. 516].

На особливостях означених понять наголошував М. Каган, акцентуючи на таких відмінностях між ними: спілкування – це матеріальний, практичний, духовний, інформаційний процес, комунікація – лише передання повідомлень; мета спілкування – взаємодія, мета комунікації – передання й обмін інформацією; спілкування характеризується суб'єкт-суб'єктною взаємодією, а комунікація передбачає функціональну нерівність сторін (суб'єкт-об'єктну взаємодію); у процесі спілкування (діалогу) інформація розширюється, збагачується, а під час комунікації (монологу) – зменшується; урахування індивідуальності партнера під час діалогу, деіндивідуалізоване повідомлення під час комунікації; вільне входження учасників у процес спілкування, обов'язкове засвоєння інформації під час комунікативного процесу [4, с. 143-149].

На думку Н. Волкової, комунікація є двобічним потоком інформації, у якому важливе місце посідає якість передавання інформації, її зміст, повнота, що дає змогу не лише оперативно й правильно сформулювати уявлення про відповідну проблему, але й розробити стратегію і тактику, визначити адекватні методи і засоби реалізації конкретних цілей. Ефективність комунікації залежить від зрозумілості, доступності інформації. Метою процесу комунікації між суб'єктами є досягнення взаєморозуміння, змістом – інтелектуальна, емоційна суть інформації [2].

Отже, поняття «спілкування» і «комунікація» є складниками єдиного процесу комунікативної діяльності, оскільки охоплюють як обмін

інформацією між індивідами, так і міжособистісну взаємодію, передбачають активність суб'єкта пізнання, що є ознакою діяльності, у тому числі комунікативної. Знання спільних рис і відмінностей між процесами спілкування й комунікації необхідне для здійснення ефективної комунікативної діяльності, оскільки робота з різними категоріями клієнтів вимагає від майбутнього соціального працівника діяти як з позиції суб'єкта, так і об'єкта діяльності, бути учасником інформаційного процесу та партнером по спілкуванню.

Не менш важливими у структурі комунікативної діяльності є комунікативні вміння. Поняття «уміння» у психолого-педагогічній літературі трактується неоднозначно. Зокрема, в педагогічній енциклопедії знаходимо, що уміння, це можливість ефективно використовувати дії відповідно до цілей та умов, в яких доводиться діяти [5, с. 362].

Питання формування вмінь та навичок спілкування досліджували Л. Барановська, Л. Василевська-Скупа, О. Зарічна, О. Канюк, А. Москаленко, В. Наумов, Ю. Палеха, Л. Савенкова та інші. Їхні дослідження ґрунтуються на тому, що вміння спілкуватися включає навички як вербальної (словесної), так і невербальної комунікації і повинно враховувати ерудованість, знання правил етикету, вміння контролювати власний емоційний стан, повагу до співрозмовника, доброзичливість, навички активного слухання тощо.

Л. Савенкова стверджує, що система комунікативних умінь передбачає: володіння педагогічним контактом, вербальними й невербальними засобами спілкування; орієнтування у його ситуації; встановлення і підтримування зворотного зв'язку; побудову й реалізацію плану спілкування; соціальну перцепцію; створення творчого самопочуття; використання «пристосувань»; завоювання ініціативи [15, с. 8].

У руслі дослідження науковий інтерес становить дослідження Т. Симоненко, в якому вчена презентує дві основні групи вмінь: комунікативні вміння (встановлення контакту зі співрозмовником; складання висловлювань різних стилів і жанрів; мотивація до опанування навчального матеріалу (переконання, аргументація, доказ, цікавість); професійно-комунікативні вміння (знання лінгводидактичної та лінгвістичної термінології); внутрішня настанова на виявлення й виправлення помилок різних типів у чужому мовленні й на аналіз правильності мовлення; здійснення комунікації за допомогою мовних засобів, які уможливають реалізацію естетичної функції мови відповідно до ситуації спілкування; продукувати навчальний текст [16, с. 12].

О. Канюк визначила вміння іншомовного ділового спілкування майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки, які систематизувала на основі функцій спілкування: інформативно-комунікативні (чітко виражати думки, формулювати запитання, аналізувати, узагальнювати, аргументувати пропозиції та ін.); інтерактивні (встановлювати контакт зі співрозмовником, невимушено починати, підтримувати і закінчувати розмову, правильно обирати стратегію взаємодії у залежності від ситуації, адекватно оцінювати комунікативну ситуацію і передбачати її подальший розвиток тощо); перцептивні (адекватно оцінювати емоційний стан і настрої партнера і свій власний, контролювати комунікативну поведінку, створювати сприятливий клімат спілкування тощо) [8, с. 9].

С. Шатилов вважає, що комунікативні навички є компонентом комунікативних умінь і становлять автоматизовані мовленнєві аспекти (граматичні, лексичні тощо) операції з мовним матеріалом [17]. У процесі аналізу В. Кан-Калик включає до комунікативних умінь такі: необхідність спілкуватися з мовцями, цілеспрямовано організовувати спілкування й

управляти ним; швидко, оперативно й доречно орієнтуватися в умовах спілкування; планувати і здійснювати систему комунікації; швидко і точно знаходити адекватні змісту акту спілкування комунікативні засоби; вміння постійно відчувати і підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні [7].

Суголосні з думкою О. Леонтьєва, що саме комплексні комунікативно-мовленнєві вміння забезпечують адекватний до ситуації спілкування добір мовцем стилю мовлення, підпорядкованість форми мовленнєвого висловлювання завданням спілкування, використання найефективніших для досягнення конкретної мети і за наявних умов мовних і немовних засобів спілкування. На думку вченого, комунікативно-мовленнєві вміння мають творчий характер, оскільки ситуації спілкування ніколи не повторюються, і тому постійно слід добирати потрібні для конкретної ситуації мовні засоби, спираючись у цьому на свій мовленнєвий досвід [12, с. 19].

Зазначимо, що в контексті формування професійних, комунікативних умінь майбутніх соціальних працівників потрібно враховувати не лише загальні комунікативні вміння, якими володіє будь-яка людина незалежно від її професії, а специфіку професійної діяльності. Зокрема, до уваги слід брати мету, зміст спілкування та стосунки між учасниками комунікативного процесу.

А. Капська, розглядаючи професійні якості соціального працівника, відносить до «комунікативної професіограми» такі знання та вміння: знати професійний мовленнєвий етикет і володіти ним; уміти формулювати цілі і завдання професійного (ділового) спілкування; уміти ставити запитання і професійно на них відповідати; володіти навичками ділового спілкування і вміти управляти ним залежно від визначених цілей; уміти аналізувати конфліктні й кризові ситуації і доходити адекватних висновків; уміти доводити, аргументувати, спростовувати, переконувати, досягаючи водночас узгодженості і компромісу; вміти

вести бесіду, полеміку, дискусію, співбесіду, ділову розмову, диспут, круглий стіл, перемови тощо, спрямовуючи їх на вирішення спрогнозованого, позитивного і вмотивованого результату; володіти технікою і логікою мовлення; володіти відповідними мовленнєвими структурами і лексичними одиницями, що впливають на емоційно-експресивний стан клієнта; вміти говорити лише тоді, коли є «що» сказати співрозмовнику (клієнту) [9, с. 77–78].

У структурі комунікативно-мовленнєвої діяльності, поряд зі знаннями, вміннями й навичками, важливе місце посідають комунікативні здібності, які важливим чинником самореалізації особистості. У цьому контексті слухним є підхід Н. Волкової, яка вважає, що комунікативні здібності є індивідуально-психологічними особливостями людини, які постають умовою ефективного спілкування, передання інформації, встановлення контактів, розуміння комунікативної ситуації, забезпечують взаємодію з іншими людьми та не зводяться лише до комунікативних умінь і навичок, хоча можуть полегшувати їх формування та використання [2].

До основних професійних умінь та навичок, необхідних майбутньому соціальному працівнику, Н. Горішна відносить: навички спілкування, ведення професійних записів; самоуправління, оцінки та планування; здатність поєднувати теорію та практику; представляти інтереси клієнта; цілеспрямовано і з розумінням слухати інших; збирати інформацію, щоб підготувати соціальну історію, оцінку, звіт; формувати і підтримувати професійні відносини, спрямовані на надання соціальної допомоги; спостерігати та інтерпретувати вербальну і невербальну поведінку, використовуючи знання з теорії особистості та діагностичні методи; спрямовувати зусилля клієнтів на вирішення їх проблем та встановлення довіри; творчо вирішувати проблеми клієнта; визначати момент призупинення терапевтичної допомоги клієнту; проводити дослідження

та інтерпретувати їх результати; бути посередником і вести переговори між конфліктуєчими сторонами тощо [3, с. 116].

Вважаємо, що комунікативні здібності є передумовою опанування майбутніми соціальними працівниками комунікативних знань, умінь і навичок, оскільки вони охоплюють сукупність індивідуально-психологічних особливостей людини, що існує на основі комунікативних задатків та зумовлює успішність комунікативної діяльності. На основі взаємозв'язку між комунікативними здібностями та вміннями людини встановлено, що наявність знань, умінь і навичок є умовою формування здібностей і навпаки, наявність комунікативних здібностей є умовою оволодіння комунікативними вміннями та навичками.

Складниками комунікативних умінь є: уміння орієнтуватися в комунікативній ситуації, говорити, слухати, розуміти співрозмовника, встановлювати зворотний зв'язок, долати комунікативні бар'єри. Орієнтування в комунікативній ситуації включає: орієнтування в емоційному стані співрозмовника, у просторових і часових умовах спілкування, створення ситуації взаємодії з конкретними партнерами, розуміння і врахування актуальних соціальних взаємовідносин з ними, знаходження тем для спілкування в кожному конкретному випадку.

На основі обґрунтування структурних компонентів педагогічного спілкування (Г. Андреева, І. Зязюн, Л. Петровська та ін.), виділяємо чотири основні види професійних комунікативних умінь майбутніх соціальних працівників: перцептивні, інтерактивні, інформаційні та соціальні.

Професійне спілкування соціального працівника започатковується зі встановлення міжособистісного контакту, яке забезпечується через сприйняття та розуміння суб'єктів взаємодії – тобто перцептивного виду професійно-комунікативних умінь, необхідними складниками якого є соціальна перцепція – процес, що виникає під час міжособистісної

взаємодії на основі природного спілкування та відбувається у формі сприйняття і розуміння однією людиною іншої. Формування уявлення про іншу людину, започатковується насамперед із першого враження, з оцінювання її зовнішнього вигляду. З метою надання компетентної допомоги для соціального працівника важливо зрозуміти та ґрунтовно здійснити первинне оцінювання клієнта. Образ людини, який формується у процесі первинного сприйняття, несе інформаційне навантаження і відіграє регулювальну роль у процесах взаємодії, допомагає вибудувати лінію поведінки стосовно конкретної людини. Крім того, соціальна перцепція – це процес із активним зворотним зв'язком, що передбачає розуміння [10, с. 56]. Найпростішим способом розуміння іншої людини є уподібнення себе до неї, тобто – ідентифікація, яка допомагає соціальному працівнику зрозуміти клієнта через усвідомлене чи неусвідомлене ототожнення його із собою, намагання пояснити та зрозуміти внутрішні переживання клієнта, його стан, настрій, почуття, тобто подивитися на проблему, що вирішується, з його боку, заглибитись у внутрішній світ клієнта. Таким чином, ідентифікація тісно пов'язана з емпатією, що проявляється у здатності розуміти погляди та почуття інших людей, які не завжди поділяє соціальний працівник, проте в силу професійної діяльності, він повинен діяти попри власні амбіції, уміти співпереживати, з розумінням та відповідальністю ставитися до вирішуваної проблеми заснованої на альтруїстичних засадах, допомогти розкрити клієнту його позитивні якості, індивідуальні особливості.

Не менш важливим перцептивним механізмом розуміння партнера по спілкуванню виступає рефлексія – осмислення людиною власних дій, діяльність самопізнання; самоаналіз, роздуми людини над власним душевним станом [1, с. 1218]. Рефлексія – це не просто знання та розуміння особистістю самої себе, але й усвідомлення того, як нас сприймають інші люди. Завдяки рефлексії маємо можливість

проаналізувати та об'єктивно оцінити свої дії, подивитися на себе з боку, проаналізувати продуктивність та результативність своєї діяльності, спрямованої на подальше професійне самовдосконалення.

Отже, перцептивний вид професійно-комунікативних умінь майбутнього соціального працівника виявляється у процесі сприйняття та оцінювання партнера по спілкуванню, розумінні його мотивів, емоцій, що в подальшому сприятиме встановленню довірливих міжособистісних відносин, бажанні допомогти.

Інтерактивний вид професійно-комунікативних умінь майбутнього соціального працівника виявляється у міжособистісній взаємодії учасників спілкування, спрямованої на досягнення мети у процесі спілкування.

Готуючись до розмови з клієнтом, важливо правильно обрати комунікативно-мовленнєву стратегію спілкування з клієнтом. Так, К. Томас, виокремив п'ять основних стратегій поведінки у конфліктній ситуації: уникнення (прагнення відсторонитися від проблеми), суперництво (намагання задовольнити лише власні інтереси, не беручи до уваги інтереси опонента), компроміс (урахування інтересів опонента і задоволення власних інтересів лише наполовину), співробітництво (висока спрямованість як на задоволення власних інтересів, так і на задоволення інтересів свого опонента), поступ (прагнення уникнути конфлікту переважно за рахунок власних інтересів) [6, с. 52–54]. Відштовхуючись від того, що провідною метою професійної діяльності соціального працівника є надання допомоги клієнту, то однією з найбільш ефективних та конструктивних стратегій при цьому є стратегія співробітництва, розуміння, підтримки, яка потребує від соціального працівника терпіння, доброзичливості, тактовності та віри в те, що кожна людина здатна змінитись на краще, потрібен лише час.

А. Капська, розглядає комунікацію, у професійній діяльності соціального працівника як процес передавання інформаційного, емоційного чи інтелектуального змісту [9, с. 74]. У зв'язку з цим, доцільно, виокремити інформаційний вид професійно-комунікативних умінь, що полягає в обміні інформацією між людьми, сприйнятті та осмисленні її змісту, виборі вербальних і невербальних засобів передавання.

Проте успішне здійснення комунікативно-мовленнєвої діяльності, неможливе без дотримання культури спілкування, що включає: нормативний (дотримання мовних норм), прагматичний (уміння домагатися поставленої мети, використовуючи всі мовні засоби) та етикетний (уміння використовувати етикетні форми і засоби для досягнення взаєморозуміння і гармонізації діалогу) компоненти [11, с. 40].

Зважаючи на те, що мовлення соціального працівника є основним інструментом його професійної діяльності, засобом впливу на клієнта, він відповідальний за зміст, якість та наслідки свого мовлення, що вимагає дотримання норм етики, спрямованої на попередження та запобігання конфліктних ситуацій у міжособистісному спілкуванні, встановленні взаємодії, що веде до позитивних змін.

Таким чином, комунікативно-мовленнєву підготовку майбутнього соціального працівника не слід розглядати окремо від його професійної підготовки. Зважаючи на те, що соціальний працівник є сполучною ланкою між клієнтом і його оточенням, посередником у системі взаємодії особистості, сім'ї та суспільства, він впливає не лише на клієнта, а також на процес спілкування, на ситуацію у суспільстві, що потребує від нього, як професійної, так і ґрунтовної комунікативно-мовленнєвої підготовки.

Отже, соціальні вміння сприяють професійному становленню соціального працівника на основі продуктивного виконання різних

соціальних ролей та ефективного вирішення проблемних соціальних ситуацій у майбутній професійній діяльності.

Висновки.

На підставі проведеного аналізу з'ясовано, що комунікативно-мовленнєва підготовка до виконання професійних ролей майбутнього соціального працівника є складним інтегративним комплексом перцептивних, інтерактивних, інформаційних та соціальних умінь, які визначають ефективність професійної взаємодії, спрямованої на встановлення міжособистісних та соціальних взаємозв'язків і залежить від її успішного формування у майбутніх соціальних працівників під час навчання у ЗВО.

Література:

1. Бусел, В.Т. (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ, Ірпінь: Перун, 1728.
2. Волкова, (2010) О. В. *Подготовка будущего специалиста к межкультурной коммуникации с использованием технологии веб-квестов: автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08.*, Белгород, 24.
3. Горішна, Н. М. (2009). *Професійна компетентність соціального працівника як складова його фахової підготовки*. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 16, 114–117.
4. Каган, М.С. (1988). *Мир общения: Проблема межсубъектных отношений*. М, Политиздат, 143-149.
5. Каиров, И.А. (1966). *Педагогическая энциклопедия*. Москва, Сов. энциклопедия. – Т.3, 362.
6. Калаур, С. М. (2010). *Соціальна конфліктологія*. Тернопіль: Астон, 2010, 52–54.
7. Кан-Калык, В.А. (1987). *Учителю о педагогическом общении*. М.: Просвещение.

8. Канюк, О.Л. (2009). *Формування вмінь іншомовного ділового спілкування майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ...кандидата. пед. наук : 13.00.04., Тернопіль, 24.*
9. Капська, А.Й. (2009). *Соціальна педагогіка. Київ, Центр учбової літератури, 488.*
10. Кручек, В. А. (2010). *Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування. Київ, 273.*
11. Лівенцова, В. А. (2002). *Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів невиробничої сфери: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04., Тернопіль, 206.*
12. Леонтьев, А.А. (1979). *Педагогическое общение. М., Знание, 47.*
13. Наумов, В. П. (1989). *Подготовка будущих учителей к руководству общением школьников. Дифференцированная подготовка учителя к воспитательной работе с учащимися : межвуз. сб. науч. тр. – Киров : КГПИ, 46–51.*
14. Петровский, А. В., Ярошевский М.Г. (1990) *Психология. Словарь. М.: Политиздат, 494.*
15. Савенкова, Л.О. (1998). *Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування : автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.01., Київ, 27.*
16. Симоненко, Т.В. (2007) *Формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: автореф. дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.02., Київ, 40.*
17. Шатилов, С.Ф. (1985). *Актуальные проблемы методики обучения русскому языку иностранных учащихся. Ленинград., 290.*

References:

1. Busel, V.T. (2005). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv, Irpin: Perun [in Ukrainian].
2. Volkova, O. V. (2010). *Podgotovka budushhego specialista k mezhkul'turnoj kommunikacii s ispol'zovaniem tehnologii veb-kvestov* [Preparing of a future specialist for intercultural communication with using of technology of web quests]: avtoref. diss. ... kand. ped. nauk: spec. 13.00.08., Belgorod, 24. [in Russian].
3. Horishna, N. M. (2009). *Profesiina kompetentnist sotsialnoho pratsivnyka yak skladova yoho fakhovoi pidhotovky* [Professional competence of a social worker as a component of his professional training]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 16, 114–117. [in Ukrainian].
3. Kagan, M.S. (1988). *Mir obshhenija: Problema mezhspektyvnykh otnoshenij* [Communication world: The problem of intersubjective relations]. Moscow, Politizdat, 143-149. [in Russian].
4. Kairov, I.A. (1966). *Pedagogicheskaja jenciklopedija* [Pedagogical encyclopedia]. Moscow, Sov. jenciklopedija. T.3, 362. [in Russian].
5. Kolpakov, V.K. (2004). *Administrativno-deliktnyi pravovy fenomen* [Administrative-delict legal phenomenon]. Kyiv. Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
6. Kalaur, S. M. (2010). *Sotsialna konfliktologija* [Social conflictology]. Ternopil: Aston, 2010, 52–54. [in Ukrainian].
7. Kan-Kalyk, V.A. (1987). *Uchitelju o pedagogicheskom obshhenii* [To teacher about pedagogical communication]. Moscow, Prosveshhenie. [in Russian].
8. Kaniuk, O.L. (2009). *Formuvannia vmin inshomovnoho dilovoho spil'kuvannia maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv u protsesi profesiinoi pidhotovky* [Formation of skills of foreign-language business communication

- of future social workers in the process of professional training] : avtor. dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.04., Ternopil, 24. [in Ukrainian].*
9. Kapska, A. Y. (2009). *Sotsialna pedahohika [Social pedagogy]. Kyiv. Tsentr uchbovoi literatury, 488. [in Ukrainian].*
10. Kruchek, V. A. (2010). *Psykhologo-pedahohichni osnovy mizhosobystisnoho spilkuвання [Psychological and pedagogical bases of interpersonal communication]. Kyiv, 273. [in Ukrainian].*
11. Liventsova, V. A. (2002). *Formuvannia kultury profesiinoho spilkuвання u maibutnikh menedzheriv nevyrobnychoi sfery [Formation of a culture of professional communication of future managers in the non-productive sphere]. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04., Ternopil, 206. [in Ukrainian].*
12. Leont'ev, A.A. (1979). *Pedagogicheskoe obshhenie [Pedagogical communication]. Moscow, Znanie, 47. [in Russian].*
13. Naumov, V. P. (1989). *Podgotovka budushhikh uchitelej k rukovodstvu obshheniem shkol'nikov [Preparation of future teachers for managing communication of students]. Differencirovannaja podgotovka uchitelja k vospitatel'noj rabote s uchashhimisja : mezhvuz. sb. nauch. tr. – Kirov, KGPI, 46–51. [in Russian].*
14. Petrovskij, A. V. & Jaroshevskij, M. G. (1990). *Psihologija. Slovar [Psychological dictionary]. Moskow: Politizdat, 494. [in Russian].*
15. Savenkova, L.O. (1998). *Teoretyko-metodychni osnovy pidhotovky maibutnikh pedaho hiv do profesiinoho spilkuвання [Theoretical and methodological foundations of the training of future teachers for professional communication] : avtor. dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.01., Kyiv, 27. [in Ukrainian].*
16. Symonenko, T.V. (2007) *Formuvannia profesiinoi movnokomunikatyvnoi kompetentsii studentiv filolohichnykh fakultetiv [Formation of professional language-communicative competence of students of philological faculties]: avtor. dys. ...d-ra ped. nauk: 13.00.02., Kyiv, 40. [in Ukrainian].*

17. *Shatilov, S.F. (1985). Aktual'nye problemy metodiki obuchenija russkomu jazyku inostrannyh uchashhihsja [Actual problems of teaching foreign students Russian language]. Leningrad, 290. [in Russian].*

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТА МЕДИЧНИХ НАУК

ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ПрАТ АВІАКОМПАНІЯ «МІЖНАРОДНІ АВІАЛІНІЇ УКРАЇНИ»	6
---	----------

кандидат економічних наук, доцент, Биховченко В. П.,
Синиця О. О.

ВДОСКОНАЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ У ПЕРІОД РЕФОРМУВАННЯ МЕДИЦИНИ ТА ФАРМАЦІЇ В УКРАЇНІ	17
---	-----------

доктор медичних наук, Білай І. М.,
доктор медичних наук, Дарій В. І.,
кандидат фармацевтичних наук, Демченко В. О.,
кандидат медичних наук, Білай А. І.,
кандидат медичних наук, Красько М. П.,
кандидат фармацевтичних наук, Остапенко А. О.

РОЗДІЛ II. ПИТАННЯ ІСТОРИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ НАУК

ЗНАЧЕННЄВІ ДОМІНАНТИ В ТЕОРІЇ КУЛЬТУРИ	25
---	-----------

кандидат історичних наук, Петруня-Пилявська Н. А.

ПРОБЛЕМА НОРМАТИВНО–ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	35
---	-----------

кандидат юридичних наук, доцент, Сапрун О. В., Сарафін В. Ф.

**СУЧАСНИЙ СТАН ТРАНСКОРДОННОГО ОБМІНУ
ПЕРСОНАЛЬНИМИ ДАНИМИ: ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВОВЕ
РЕГУЛЮВАННЯ** 47

Турченяк О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент, Шепета О. В.

РОЗДІЛ III. ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОЇ
ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ** 68

кандидат педагогічних наук, доцент, Березовська Л. І.

журнал «Науковий огляд»
Journal «Scientific review»

Підписано до друку 26.03.2019
Формат 60x84/16. Гарн. Times New Roman.
Папір офсетний. Друк різнографія.
Тираж 300пр.

© Центр міжнародного наукового співробітництва «ТК Меганом»
Свідоцтво ДР №325712
02192, м. Київ, вул. Юності 9/144.
т/ф. +38044-525-62-99
e-mail: nauogl@gmail.com